

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM: MAKEDONYA'DA YAŞAYAN TÜRKLER VE MAKEDONLAR ARASINDAKİ İLETİŞİME İLİŞKİN BİR ÇÖZÜMLEME¹

Elena TIMCHEVA*

Ömer ÖZER**

ÖZ

Kültürlerarası etkileşimi anlamak için, iki veya daha fazla kültür arasındaki ilişki, aralarındaki iyi niyet veya çatışmalar, kültürlerin kendisi ve varsa sürdürdükleri iletişim incelenmelidir. Bu çalışmanın konusunu, Makedonya'da yaşayan Makedonlar ve Türkler arasındaki kültürlerarası iletişim oluşturmaktadır. Türk azınlık (Makedonya Türkleri) ve Makedonya Cumhuriyeti topraklarında yaşayan Makedon halk arasında var olan durumun belirlenmesi amacıyla, söz konusu insanların kültürel özellikleri, kimliği, kültürlerarası yaşam, daha da özelden kültürlerarası iletişim araştırılıp çözümlenmiştir.

Çalışmada, veri toplama yöntemi olarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, Makedonya'nın başkenti Üsküp'te yaşayan 10 Türk (5 kadın/ 5 erkek) ve 10 Makedon (5 kadın/ 5 erkek) ile gerçekleştirilmiştir. Her katılımcıya toplam 19 adet soru sorulmuştur. İlk 9 soru, iki kültürün genel kültürel karakteristiklerini araştırmak ve belirtmek için hem Türklere hem de Makedonlara aynı şekilde sorulmuştur. Sonraki 10 soru ise Makedonların ve Makedonya'da yaşayan Türklerin kimlik özelliklerini, aidiyet ve kabullenme duygularını, ortak veya ayrılan semboller, gelenekleri ve yaşam tarzlarını tanımlamak için her bir gruba farklı olacak biçimde yöneltilmiştir. Ayrıca toplam 19 sorudan her biri, Makedonlar ve Türkler arasında gerçekleştirilen kültürlerarası iletişimi daha iyi anlayabilmek için katkı sağlamıştır.

Sonuçlara göre, Makedon ve Türk kültürlerinin yakın hatta benzer olduğu anlaşılmıştır. Bu toplumlar, sadece aynı topraklarda yaşamamaktadırlar, aynı ve benzer yaşam tarzları, kültürleri, algıları, tutumları ve değerleri paylaşmaktadırlar. İki de özgür duyumsamakta, özgürce davranmakta, yaşamı aynı şekilde algılamaktadır. Makedonya'da iki kültürün aynı derecede güçlü ve belli bir kimliğe sahip olduğu, hiçbirinin kendini azınlık ya da çoğunluk olarak görmediği anlaşılmaktadır. Birlikte entegre olmaları dolayısıyla kültürel kimliklerinin de birbirine uyumlu olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Makedon Kültürü, Türk Kültürü, Geerd Hofstede, Kültürlerarası İletişim, Kimlik, Etnisiteler

¹ Bu makale, Elena Timcheva tarafından “**Kültürlerarası İletişim: Makedonya'da Yaşayan Türkler ve Makedonlar Arasındaki İletişim**” başlığıyla hazırlanmış ve Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde 2017 yılında Prof. Dr. A. Haluk Yüksel, Prof. Dr. Bedriye Poyraz ve Danışman Prof. Dr. Ömer Özer'den oluşan jüri tarafından kabul edilmiştir. Yazarlar, Yüksel ve Poyraz'a katkılarından dolayı teşekkür etmektedirler. Tez, Anadolu Üniversitesi BAP tarafından desteklenmiştir. Ayrıca Makedonya'nın artık, Kuzey Makedonya olduğunu ama tezdaki kullanıma sadık kalmak için makalede Makedonya olarak kullanıldığını belirtmek isteriz.

* İletişim Uzmanı. Makedonya'da yaşamaktadır, elena.timcheva@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9853-3889.

** Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümü, omerozer@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2649-6182.

Makale Geliş Tarihi: 21.01.2021

Makale Kabul Tarihi: 26.04.2021

Araştırma Makalesi

INTERCULTURAL COMMUNICATION: ANALYSIS OF THE COMMUNICATION BETWEEN TURKS AND MACEDONIANS LIVING IN MACEDONIA

ABSTRACT

For understanding the intercultural interaction or the relationship between two or more cultures and the conflicts or good-wills between them, first of all, the cultures themselves and the communication they practice or not should be examined. The topic of this research has been generated from the intercultural communication between the Turkish and Macedonian people living in Macedonia. In order to find out and define the current situation among the Turkish minority (Macedonian Turks) and the Macedonian people living in the territory of the Republic of Macedonia, their cultural characteristics, identity, intercultural life and more specifically the intercultural communication between them were researched and analyzed.

The data used and presented in the research was collected with the method of deep interviews. The interviews were conducted with 10 Turks (5 male/ 5 female) and 10 Macedonians (5 male/ 5 female) living in the capital of Macedonia, Skopje. Every participant was asked in total 19 questions. In order to research and define the general cultural characteristics of each culture, in the first part of the interviews the Macedonian and the Turkish participants were asked the same 9 questions. In the second part, for defining their cultural identity characteristics, belonging and acceptance feelings, the symbols, traditions and lifestyles they share together or differentiate them, the next 10 questions were presented differently. In addition, each of the 19 questions was contributing to the better comprehension of the actual intercultural communication between the Turks and Macedonians in the territory of Macedonia.

According to the results it was concluded that Macedonian and Turkish cultures are very close and similar to each other. These communities are not just living on the same territory but sharing similar cultures, life styles, perceptions, attitudes and values. Each of them feel free, act freely and percept life in the same way. They are having defined and strong cultural identities and none of them feel or sees themselves as minority or majority group in the society. Even more, the analysis showed that because of their integration together even their cultural identities are coherent one to another.

Keywords: Macedonian Culture, Turkish Culture, Geerd Hofstede, Intercultural Communication, Identity, Etnisities

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu, Makedonya’da yaşayan Makedonlar ile Türkler arasındaki kültürlerarası iletişim oluşturmaktadır. Makedonya’da Türk kökenli vatandaşlar Arnavutlardan sonra üçüncü en büyük azınlık grubunu oluşturmaktadır. Türkçe eğitim, yayın ve resmi belgelerde çift dil kullanım hakları vardır. Ayrıca "Türkçe Eğitim Günü" adındaki özel gün ulusal ve resmi bir tatil olarak kutlanmaktadır.² Ek olarak, Türkler dahil tüm azınlıkların hakları 1991 tarihli Makedonya Cumhuriyeti Anayasası’yla garanti altına alınmıştır.

Türk azınlık (Makedonya Türkleri) ve Makedonya Cumhuriyeti topraklarında yaşayan Makedon halk arasındaki var olan durumun belirlenmesi amacıyla, kültürlerarası iletişim araştırılıp çözümlenmiştir. Çalışmanın problemi şöyle kurulmuştur: “Makedonya’da yaşayan

² <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-makedonya-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (Erişim tarihi: 15.02.2017)

Türkler ve Makedonlar arasında ne tür bir kültürlerarası iletişim bulunmaktadır?" Temel amaç, Makedonya Cumhuriyeti'nde bir etnik grup olan Makedonya Türkleri ile Makedonya'nın yerli sakinleri olan Makedonlar arasındaki kültürlerarası iletişimi ortaya koymaktır. Makedonya Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan Türkler ve Makedonlar arasındaki kültürlerarası iletişimle ilgili bir çalışma bulunmadığından bu araştırma, Makedonya Türklerinin karşılaştığı durumları gerçekçi bir şekilde betimlemesi açısından bir fırsat oluşturmaktadır.

Belirtmek gerekir ki, aşağıda söz edilen "kültürel kimlik" kavramının çalışmanın ileri aşamasındaki derinlemesine görüşmeler için öneminin yanı sıra kuramlar arasında yer alan ve aşağıda sunulan Hofstede'nin "Kültürel Boyutlar Kuramı" bu çalışmanın yapılmasında ve sonuçlarının çıkarılmasında temel kuramlardan biri olmuştur. Bu nedenle, makalenin temelini oluşturan tezde diğer kuram ve yaklaşımlara geniş olarak değinilmesine karşın,³ alan sorunu nedeniyle Geerd Hofstede'nin sunduğu "Kültürün Boyutlara" özellikle ve geniş olarak yer verilmiştir.

1. KURAMSAL TEMEL

Makedonların ve Makedonya Türklerinin kimlik özelliklerini, aidiyet ve kabullenme duygularını, ortak veya ayrılan sembolleri, gelenekleri ve yaşam tarzlarını tanımlamak için kültürel kimlik kavramının açıklanması gereklidir. Ayrıca, gruplar arasındaki kültürlerarası iletişimin daha derin incelenmesi bağlamında kimlik gelişimine de değinilmiştir. Ayrıca Geert Hofstede ve *Kültürün Boyutları* isimli çalışması kültürlerarası iletişim araştırma geleneği üzerinde çok büyük bir etki yaratmıştır. Aşağıda Hofstede'nin görüşleri de özetlenmiştir.

1.1. Kültürel Kimlik ve Kimlik Gelişimi

Kültür, insana kimliğini veya kişilik bilincini kazandırır. İnsan, çocukluğundan başlayarak aile, spor takımı, okul ve etnik grup gibi çeşitli gruplara ait olma düşüncesine alışır ve bu üyelikler onun farklı kimliğini oluşturur (Lustig ve Koester, 2006'dan aktaran: Samovar vd., 2012: 11). Bu, "kültürel kimlik" olarak adlandırılır ve ortak semboller, anlamlar ya da davranış normları sistemine sahip bir grupta kendini tanımlamak ya da o grup tarafından kabul görme algısı olarak açıklanır. Kültürel kimlik; çeşitli değerler, inançlar ve sosyal etkileşim kurallarıyla donanmış olarak farklı kültürel gruplardan gelen insanlar arası etkileşimlerde özellikle öne çıkabilir. Ama bir kişinin kültürel kimliğini bilmek o kişi hakkında ya da o kültüre sahip diğer kişiler hakkında eksiksiz veya güvenilir bilgi sahibi olmaya yetmez. Bir kişinin kültürel kimliğini bilmenin yararı, o kültürden gelen her bir bireyin karşı karşıya olduğu güçlükler ve fırsatları anlamayı sağlamasıdır (Samovar vd., 2012: 12).

Judith N. Martin ve Thomas K. Nakayama, *Bağlam İçinde Kültürlerarası İletişim* (Intercultural Communication in Context) adlı yapıtlarında bir bireyin kimlik gelişiminin, kısmen kimliğin toplumsal hiyerarşi içindeki konumlanmasına bağlı olduğunu öne sürerler (2010: 172-180). Onlara göre, bazı kimliklerin yüksek, bazılarının ise düşük konumları vardır. Çeşitli konumlar arasında ayırım yapabilmek adına daha ayrıcalıklı konumları "çoğunluk konumu", daha az ayrıcalıklı olanlarıysa "azınlık konumu" olarak

³ Tezde ayrıca kültür ile iletişim kavramları eşliğinde kültürlerarası iletişime ilişkin yoğun ve olgun açıklamalara ve Makedonya tarihine geniş olarak yer verilmiştir.

isimlendirmişlerdir. Bu terminoloji, niceliğe değil, kimlik konumunun gücünden kaynaklı nispi bir egemenliğe işaret etmektedir.

Kimlik gelişimi bağlamında azınlık ve çoğunluk kimliklerinin nasıl geliştiğini anlatan çeşitli modeller ve evreler tanımlanmıştır. Martin ve Nakayama'ya (2010: 172-180) göre azınlık ve çoğunluk kimliklerinin gelişimi “incelenmemiş kimlik” evresiyle başlar. Bu evrede, bireyler kimlik sorununa ilgi duymazlar ya da çoğunluk kültürünün değer ve yaklaşımlarını kabul ederler ve bunlara yönelik olumlu tutum takınırken kendi gruplarına karşı olumsuz bir tutum içine girerler. Sue ve Sue'nın (2008: 242-248) "ırksal/kültürel kimlik gelişimi evresine" göre şu açıklama yapılmaktadır: “Uyumun” ikinci evresinde bireyler egemen grubun değer ve normlarını içselleştirdiklerinden ve bu grup içinde asimile olma konusunda duydukları güçlü arzudan ötürü kendilerine karşı olumsuz ve eleştirel bir tutum takınabilirler. Bu evre, bireylerin egemen kültür yanlısı tutumları sorgulamaya başlamasına kadar sürer. Bu da, bir sonraki evre olan “direniş ve ayrılmaklılık” evresine doğru atılan ilk adımdır. Bireyler, ayrımcılık ve isim takma gibi belli olumsuz olaylar yaşadıkdan sonra uyumsuzluk dönemini, yani egemen grup değerlerinin tümünün azınlıkların yararına olmadığını giderek daha iyi anladıkları bir süreci yaşarlar. Bu yüzleşme, hem kendi kimliklerini açığa çıkarma kaygısına hem de aynı zamanda egemen grupla ilişkilendirilen değer ve normların reddine yol açabilir.

Kimlik gelişimi sürecinin ideal sonucu, en son evre yani “kazanılmış kimliktir”. Bu aşamaya ulaşmış bireyler “kendi grup kimliklerine ilişkin (ırk, etnik köken, cinsiyet vb. üzerine kurulu) güçlü bir duyu ve özgüvene sahip olmakla beraber, diğer kültürel grupları da takdirle karşılarlar” (Martin ve Nakayama, 2010: 176-177).

Azınlık kimliği gibi çoğunluk kimliği de karmaşık bir süreç sonucu ve neredeyse aynı aşamalardan geçerek oluşur. Azınlıklar, kendi kimliklerini yeniden gözden geçirip çoğunlukların bu konuda ne düşündüğüne ilişkin korku duyarken, çoğunluk, bu sorunu yaşamaz. Bir sonraki aşama olan “kabullenme” aşamasında çoğunluk grubun bireyleri etnik veya her türlü başka ideolojiden grupları aktif veya pasif olarak kabul eder: “Aktif ya da pasif kabullenmeyi seçerek kendilerini çoğunluk olarak görmezler ve azınlıklarla etkileşim açısından iki yoldan birini seçerler. Bu yollardan ilki, azınlık grup bireyleriyle temastan kaçınmak veya onlara karşı üstünlük taslamak, ikincisiyse aktif bir biçimde ayrımcılık konumlarının farkına varmak ve toplu olarak üstünlük duygularını dile getirmektir” (Sue ve Sue, 2008: 245).

Bir sonraki aşama olan "direniş" aşamasında büyük bir paradigma değişimi yaşanmaktadır. Bu dönüşümle beraber bireyler azınlık grup üyelerini durumlarından ötürü suçlamayı bırakıp, kendi egemen gruplarını sorunların kaynağı olarak görmeye başlamaktadırlar. Bu aşamada genellikle kişinin kendi ayrımcılık konumundan utanması ve suçluluk duyması ve çoğunluk grupla arasına uzaklık koyma gereksinimini duyması söz konusudur. Dördüncü sıradaki “tekrar tanımlama” evresinde kişiler enerjilerini ayrımcılık konumlarını fark edip baskılara ve eşitsizliğe son vermek için çalışmaya yönlendirir ve odaklanırlar. Toplumun onlara aştığı çoğunluk, azınlık, beyaz, siyah vb. tanımlamaları sorgusuz sualsiz kabul etmek zorunda olmadıklarını anlarlar. Son aşama olan “entegrasyon” aşamasında ise çoğunluk grubun bireyleri artık artmış olan bilinçlerini içselleştirme ve çoğunluk kimliklerini, kimliklerinin diğer bütün yönleriyle kaynaştırma becerisine sahiptirler. Kendi kimliklerini yalnızca çoğunluk olarak görmezler, diğer grupları da kabul ederler (Martin ve Nakayama, 2010: 179-180).

1.2. Kültürel Boyutlar Kuramı

Flemenk yönetim araştırmacısı Geert Hofstede ve *Kültürün Boyutları* isimli çalışması kültürlerarası iletişim araştırma geleneği üzerinde çok büyük bir etki yaratmıştır. Hofstede, kırk farklı kültürde çalışanlar ve yönetimler arasındaki ilişkiyi incelemiş, bu çerçevede dört boyut geliştirmiştir: Güç aralığı (küçük/büyük), belirsizlikten kaçınma/kaygı, bireycilik/çoğulculuk ve erkeksilik/kadınsılık. Bu boyutların tümü, kültürlerin zaman içerisinde değişime uğramayan homojen ulusal kültürler olduğu düşüncesine dayanmaktadır (Jensen, 2003: 3). Ek olarak, 1991 yılında uzun/kısa döneme yönelme adı altında beşinci boyut, Kanadalı Psikolog Michael Harris Bond tarafından ve 2010 yılında düşkünlük/kısıtlama adı altında altıncı boyut, Bulgar Michael Minkov tarafından birincil modele eklenmiştir.⁴

1. Güç aralığı, örgüt ve kurum (aile gibi) üyelerinin daha güçsüz olanlarının gücün eşitsiz dağıldığını kabul etmeleri ve beklmeleri olarak tanımlanmıştır. Bu, aşağıdan eşitsizliğin (çok karşısında az) tanımlanmasını temsil eder ama yukarıdan değil. Toplumun eşitsizlik seviyesi liderler kadar izleyenler tarafından da onaylanmaktadır. Güç ve eşitsizlik, kuşkusuz tüm toplumların temel gerçekleridir. Tüm toplumlar eşitsizdir, ancak bazıları diğerlerinden daha fazla (Hofstede, 2012: 9-10). Hofstede, güç aralığının erken yaşlarda ailede öğrenildiğine inanmaktadır. Yüksek güç aralığı olan kültürlerde çocuklar aşağı yukarı ailenin diğer üyeleriyle eşit görülme yerine onların ebeveynlere karşı itaatkâr olmaları beklenmektedir. Yüksek güç aralıklı kültürlerde daha yüksek statülerde olan insanlara saygı gösterilmesi beklenmektedir (Jandt, 2007: 172).
2. Belirsizlikten kaçınma, bir kültürün kendi üyelerinin yapısal olmayan durumlarda rahat ya da rahatsız duyumsamalarını ne derece programladığını gösterir. Yapısal olmayan durumlar yeni, bilinmeyen, şaşırtıcı ve normalden farklıdır. Bu kültürlerde, böyle durumlardan katı davranış kuralları belirlenerek ve salt doğrulara inanarak kaçınılır. Belirsizlikten kaçınmada güçlü toplumlar hareketli, saldırgan, duygusal, kontrolsüz, güvenlik arayan ve hoşgörüsüzken, belirsizlikten kaçınmada zayıf toplumlar ise düşünceli, daha az saldırgan, heyecansız, rahat, bireysel riskleri kabul eden ve göreceli olarak hoşgörülüdür (Hofstede, 2012: 10-11).
3. Bir tarafta bireycilik diğer tarafta karşıtı çoğulculuk (toplum olarak, bir kişilik özelliği olarak değil), bir toplumda insanların gruplara katılma derecesini gösterir. Bireycilik tarafında bireyler arasındaki bağların gevşek olduğu kültürler görürüz: Herkes kendine ve yakın ailesine bakmakla sorumludur. Çoğulcu tarafta ise doğuştan başlayarak insanların güçlü, birbirine bağlı gruplarca, genellikle geniş ailelerce (amcalar, dayılar, halalar, teyzeler, büyükanne ve büyükbabalar ile) sorgulanamaz bir bağlılık ile korunmayı sürdürdüğü ve diğer gruplara karşı savunulduğu kültürler görürüz. Burada da daha önce olduğu gibi, dünyadaki tüm toplumları ilgilendiren son derece temel bir sorunla konuya değinilmiştir (Bergiel vd., 2012: 72).
4. Yine toplumsal bir özellik olarak, bireysel değil, erkeksilik ve karşıtı kadınsılık, tüm toplumlar için bir başka temel konu olan cinsiyetler arasında değerlerin dağılımına atıfta bulunmaktadır ki bu duruma bir dizi çözüm bulunabilir. Araştırmalara göre, kadınların değerleri toplumlar içerisinde erkeklerinkinden daha az değişiklik göstermektedir; erkeklerin değerleri bir ülkede kadınlarınkinden

⁴ <http://geert-hofstede.com/national-culture.html>

yeterli ölçüde farklılık göstererek son derece iddialı ve rekabetçi iken, bir diğerinde kadınlarınkine benzer şekilde alçak gönüllü ve sevecen bir boyuta geçebilmektedir. İddialı kutup “erkeksi”, alçak gönüllü, sevecen kutup da “kadınsı” olarak adlandırılmıştır. Kadınsı ülkelerdeki kadınlar erkeklerle aynı şekilde alçak gönüllü, sevecen değerlere sahipken, erkeksi ülkelerde erkekler kadar olmamakla birlikte biraz daha iddialı ve rekabetçi olmuşlardır. Sonuç olarak bu ülkeler erkeklerin ve kadınların değerleri arasında bir ayrılık göstermektedir. Erkeksi kültürlerde genellikle bu boyutu saran bir tabu vardır (Hofstede vd., 1998: 3-13).

5. Beşinci boyut olan uzun döneme-kısa döneme yönelme, aslında ilk olarak Çinli bilim insanları tarafından geliştirilen anketli bir araştırmada tanımlanmıştır. Başta bu boyut yazar Michael Harris Bond tarafından “Konfüçyüsçü İş Dinamizmi” olarak etiketlenmiştir. Daha sonra Bond’un iznini alarak Hofstede bu boyutu beşinci boyut olarak kendi dört boyutuna eklemiş ve onu “uzun döneme-kısa döneme yönelme” olarak adlandırmıştır. Uzun döneme-kısa döneme yönelme arasındaki farklar uzun dönem tarafında azim, tutumluluk, statüyle emir verme ilişkisi ve utanma duygusu olarak çıkarken, kısa dönem kutbunda sosyal zorunlulukların karşılığını verme, geleneğe saygı, kişinin “yüzü”nü ve kişisel denge ve istikrarını koruması olarak ortaya çıkmaktadır (Bergiel vd., 2012: 73).
6. Düşkünlük-kısıtlama, ilk olarak Bulgar araştırmacı Michael Minkov tarafından ortaya atılan ve Hofstede’nin birincil dört boyutlu modeline eklenen altıncı ve en yeni boyuttur. Düşkünlük ve karşıtı kısıtlama daha önce beş boyut tarafından değinilmeyen ancak literatürde “mutluluk araştırması” ile bilinen açılı kapsamaktadır. Düşkünlük, yaşamın tadını çıkarmak ve eğlenmekle ilgili temel ve doğal insani arzuların görece özgürce karşılandığı toplumu temsil etmektedir. Kısıtlama gereksinimlerin karşılanmasını kontrol altına alan ve katı sosyal normlarla düzenleyen toplumu temsil etmektedir (Hofstede, 2012: 13-16).

Hofstede’nin kültürel boyutları bu araştırma için uygulanmıştır. Sunulan boyutlar ışığında iki kültürü karşılaştırmak için bu kavramı bir araç olarak kullanmak kolaylıkla son amacımız olan aynı yerde yaşayan iki farklı kültürün bir başka deyişle Makedonya Cumhuriyeti topraklarında birlikte yaşayan Makedonya yerlileri ile Türk etnik kökenlilerin, kültürlerarası iletişimini incelemeye götürmüştür. Hofstede ve arkadaşlarının sunduğu ve görüşme soruları yoluyla uyguladıkları kültürün boyutları her iki kültürün genel özelliklerini tanımlamaya olanak vermiştir. Sonrasında da “kültürel kimlik” kavramının kullanılmasıyla bunların ortak kültürlerarası iletişimlerini incelenmiştir.

2. YÖNTEM

Makedonya’da yaşayan Türkler ve Makedonlar arasındaki kültürlerarası iletişimi incelemek için veri toplama yöntemi olarak derinlemesine görüşmeler kullanılmıştır. Görüşmeler, iki hafta boyunca, Makedonya’nın başkenti Üsküp’te yaşayan 10 Türk (5 kadın/5 erkek) ve 10 Makedon (5 kadın/5 erkek) ile gerçekleştirilmiştir. Bu rakamlar, tez çalışmasının amacı bağlamında yeterli olarak görülmüştür. Ayrıca zaman açısından da bir anlamda belirtilen sayıda görüşmeyle görüşmek gerekmştir. Kartopu örnekleme kullanılarak ilk katılımcılar rastlantısal olarak belirlendikten sonra onların önerdiği kişilerle görüşmeler sürdürülüp tamamlanmıştır. Katılımcıların yaşları, 22-66 arasında dağılmıştır. Bunun nedeni, yirmi yaş üstü insanların konuyu daha iyi değerlendireceklerinin ve ciddiye alacaklarının düşünülmesidir. Görüşmeler, ses kayıt cihazına kaydedilmiş, yazıya dökülmüş, sonra da

çözümlemeye katılmıştır. Makedonlarla yapılan görüşmeler Makedonca dilinde yapıldığı için kayıtlar, yazarlardan Elena Timcheva tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Her katılımcıya toplam 19 adet soru sorulmuştur. İlk 9 soru, hem Türklere hem de Makedonlara sorulmuştur. Sonraki 10 soru ise her bir gruba farklı olacak biçimde yöneltilmiştir.

Görüşmelerde kullanılan sorular hazırlanırken, kültürlerarası iletişime ilişkin literatürden yararlanılmıştır. Sorular, özellikle, Hofstede'nin "kültürel boyutlar" ve "kültürel kimliğin gelişimi" kuramlarına dayandırılmıştır. Görüşmelerde kullanılan sorular, belirtildiği gibi iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümünde, dokuzuncu soruya kadar, iki kültürün genel kültürel karakteristiklerini araştırmak ve belirtmek için Hofstede'nin kültürel boyutlar kuramından yararlanılmıştır. Geert Hofstede'nin (2011) *Culture's Consequences* (Kültürün Sonuçları) isimli çalışması, kültürlerarası iletişim araştırma geleneği üzerinde çok büyük bir etki yaratmıştır. Hofstede, kırk farklı kültürde çalışanlar ve yönetimler arasındaki ilişkiyi inceleyerek, bu çerçevede dört boyut geliştirmiştir: Güç aralığı (küçük/büyük), belirsizlikten kaçınma/kaygı, bireycilik/çoğulculuk ve erkeksilik/kadınsılık. Ek olarak, 1991 yılında uzun/kısa döneme yönelme adı altında beşinci boyutu ve 2010 yılında düşkünlük/kısıtlama adı altında altıncı boyutu birincil modele eklenmiştir.⁵ Dolayısıyla, her altı boyuta yönelik sorular oluşturulmuş ve bunlar hem Türk hem de Makedon katılımcılara aynı şekilde sorulmuştur.

Görüşmelerin ikinci bölümünde, Makedonların ve Makedonya'da yaşayan Türklerin kimlik özelliklerini, aidiyet ve kabullenme duygularını, ortak veya ayrılan sembolleri, gelenekleri ve yaşam tarzlarını tanımlamak için iki kültürün kültürel kimliklerinin gelişimi incelenmiştir. Bu nedenle, onuncu sorudan on dokuzuncu soruya kadar, kültürel kimliğin gelişimi kuramına bağlı sorular sorulmuştur. Ancak bireyin kimlik gelişimi, kısmen kimliğin toplumsal hiyerarşi içindeki konumlanmasına bağlı olmasından dolayı, bazı kimliklerin yüksek, bazılarının ise düşük konumları vardır. Çeşitli konumlar arasında ayırım yapabilmek için daha ayrıcalıklı konumlar "çoğunluk konumu", daha az ayrıcalıklı olanlarıysa "azınlık konumu" olarak isimlendirilmiştir (Martin ve Nakayama, 2010: 172-180). Bu bağlamda, kültürel kimliğin gelişme sürecinde iki farklılaşma yapılmaktadır: Azınlığın kimlik gelişimi ve çoğunluğun kimlik gelişimi. Buna göre, Makedonya'da, grupların sayısal büyüklüğüne göre, Makedonlar çoğunluk kimliği, Türkler de azınlık kimliği olarak isimlendirilmiştir. Yapılan görüşmelerin ikinci bölümünde, yukarıda yapılan ayırma göre, Türklere ve Makedonlara farklı 10 soru sorulmuştur. Ayrıca, toplam 19 sorudan her biri, Makedonlar ve Türkler arasında gerçekleştirilen kültürlerarası iletişimi daha iyi anlayabilmek için bir katkı sağlamaktadır. Çözümleme ve yorumların yapıldığı bölümünde sorular daha ayrıntılı ve geniş bir şekilde sunulduğu için, onlara yöntem bölümünde yer verilmemiştir.

Görüşme sorularının gruplaşmasına bağlı olarak, iki çözümleme bölümü oluşturulmuştur: 1. Makedon ve Türk toplumlarının kültürel özelliklerinin benzerliği ve farklılığına ilişkin çözümleme ve yorumlar. 2. Türk ve Makedon toplumları açısından kültürel kimlik ve iki toplum arasındaki kültürlerarası iletişime ilişkin çözümleme ve yorumlar. Her iki çözümlemede de kadınlar ve erkekler kendi içinde değerlendirilmiştir. Bir başka deyişle, her bir soruda önce Türk kadınların, arkasında Türk erkeklerin açıklamaları çözümlenmiş; daha sonra da sırasıyla Makedon kadın ve erkeklerin açıklamaları gelmiştir. Bu yapıldıktan sonra da yorumlara geçilmiş ve kadınlar ve erkeklerin açıklamaları bazı sorular dışında ayrı ayrı

⁵ <http://geert-hofstede.com/national-culture.html>

olarak yorumlanmıştır. Çözümlemede son olarak, birinci ve ikinci çözümleme birleştirilerek, kültürlerarası iletişim konusunda genel bir yorum yapılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLARI

Bulgular ve yorumları iki kategoride sunulmuştur. Sunumlar yapılırken boyut sorunu nedeniyle katılımcıların yaptığı tüm açıklamamalar verilememiştir. Ancak bazı sorular bakımından açıklamaların verilmesi zorunlu olmuştur.

3.1. Makedon ve Türk Toplumlarının Kültürel Özelliklerinin Benzerliği ve Farklılığına İlişkin Çözümleme ve Yorumlar

Bu başlık altında, Makedonya’da yaşayan Makedon ve Türk toplumları arasındaki kültürel benzerlikler ve farklılıklar, Hofstede’nin “Kültürel Boyutlar Kuramı”nın altı boyutuna göre ortaya konmuştur. Bunun yapılmasının nedeni, çözümlemenin iki grup açısından kültürlerarası iletişimin ortaya çıkarılmasında temel olacağı düşünülmesidir. Nitekim kültürlerarası iletişime ilişkin bir çözümlemeden önce, iki toplumu tanımak gerekir. İnceleme, kadın ve erkek katılımcılar açısından yapılmıştır. Çözümlemede önce, Türk katılımcıların görüşleri sunulmuştur. Ayrıca tüm çözümlemede kadın katılımcıların görüşleri önce aktarılmıştır. Bu yapıldıktan sonra da görüşmelerde yapılan açıklamalar yorumlanmıştır.

1. Makedonya’da yaşayan Türklerin kültürlerinin özelliklerini saptamak için görüşmelerde sorulan ilk soru, “*Size göre, ailenizde hiyerarşi var mı (örnek: babanız en üste, sonra anne, abla/ağabey, genç kardeşler vs.)? Eğer varsa, aile içinde iletişimi nasıl etkilemektedir?*” şeklindedir. Soruya verilen yanıtlardan öne çıkan görüşler hiyerarşinin hem olduğu hem de olmadığı yönündedir. Bir başka deyişle, Türk kadınların üçü hiyerarşinin olmadığını, ailede her kararın birlikte alındığını ve herkesin eşit olduğunu açıklamıştır. İki kadın ise, “Evet” derken, hiyerarşinin iyi bir şey olduğunu ve ailelerde düzeni sağladığını öne sürmüştür. Bir örnek vermek gerekirse; kadın katılımcılardan 35 yaşında evli ve polis memuru olan Binnaz Taseva, soruya karşılık şu yanıtı vermiştir: “*Evet, var. Baba ailenin direği, ondan sonra anne ve büyük kardeşler... Bu şekilde yaşa göre sıralanmaktadır. Bunun da, ailemde öyle kötü bir etkisi olmadı, hatta iyi etkilerini görmüşümdür.*” Türk erkeklerin yanıtlarında, karışık bir düşünce ortaya çıkmıştır. Sadece bir kişi, kesin olarak “Evet, hiyerarşi var” yanıtını vermiştir. Başka bir kişi, aile içinde, konulara göre hiyerarşinin değiştiğini söylemiştir. Diğerlerinin yanıtlarında, hiyerarşinin olmadığı, artık, aile içinde anlaşma yöntemiyle kararlar alındığı açıklanmıştır. Örneğin 36 yaşındaki evli ve özel iş yapan Tunay İbrahimov hiyerarşinin olmadığını, eşiyile birlikte kararlar aldıklarını hatta zaman zaman çocuklarının düşüncelerine bile başvurduklarını bildirmiştir.

Makedon kadın katılımcılar, kendi ailelerinde hiyerarşinin olmadığını açıklamışlardır. Her bir kararın, herkese aynı ve eşit söz vererek, ortak bir anlaşma ile alındığını söylemişlerdir. Çoğu zaman anneler ve babalar birlikte tartışmakta ve çocuklara da sorulmaktadır. Ancak daha eski ailelerde ve genel olarak Makedon kültüründe, bazı yerlerde hâlâ hiyerarşinin olduğu ve erkek sözünün daha çok dinlendiği ifade edilmiştir. Kadın katılımcılardan Snezana Mitrova evli, 61 yaşında ve ilkokul öğretmeni. Mitrova, soruya verdiği yanıtta, ailesinin hiyerarşi ile yönetilmediğini belirtmiştir. Snezana Mitrova konuşmasını şöyle sürdürmüştür: “*Biz ortak karar, anlayış, tartışma ve uzlaşmaya dayalı olarak yaşıyoruz. Ailenin tüm üyeleri karar alma mekanizmasında aktif rol alır.*” Erkeklerin yanıtlarında karışık sonuçlar çıkmıştır. Katılımcıların bazıları hiyerarşinin olmadığını, artık, modern

ailelerde her kararın birlikte, tartışılarak ve anlaşılabilir şekilde alındığını söylemiştir. Ancak bazı yanıtlarda bazı ailelerde herkesin dinlendiği ama sonuçta erkeğin sözünün geçtiği anlaşılmaktadır. Kadınlarda olduğu gibi, erkeklerde de, yaşlı insanlarda ve evlenmeden önce kendi ailelerinde hiyerarşinin daha açık olduğu açıklanmıştır. Erkek katılımcılardan 66 yaşında, evli ve emekli olan Blagoj Dzajkovski, “Size göre, ailenizde hiyerarşi var mı (örnek: babanız en üste, sonra anne, abla/ağabey, genç kardeşler vs.)? Eğer varsa, aile içinde iletişimi nasıl etkilemektedir?” sorusuna şu karşılığı vermiştir: “*Ben hayır derdim. Çünkü bence aile bir birlik ve her şey açıkça tartışılmalı ve kararlar ortak noktada buluşarak ve tartışılarak alınmalıdır. Bence ailede hiç kimsenin diğerleriyle ortak noktada buluşmadan bir şeyleri dikte etme gücü olmamalıdır.*”

2. Katılımcılara ikinci olarak “*Toplumda hiç maddi, sosyal, eğitim veya başka bir durumunuzdan dolayı ayırım yaşadınız mı?*” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soru, hem Türkler arasındaki hem de Makedonlarla ilişkilerindeki duruma yönelik sorulmuştur. Türk kadınların çoğu ayırım yaşamamıştır. Bir kadın, öyle bir deneyimi olmadığını ifade etmiştir. Yanıtlarda ayrımcılığın olduğu ve yapıldığı da ortaya çıkmıştır. Binnaz Taseva, önceden yaşadığını “*çok ayırım yaşadım*” ifadesiyle açıklamıştır. Örneğin kendisine, 10-15 yaşlarında eğitim konusunda, Makedon dilini bilmediği için, Makedonlar tarafından ayrımcılık yapılmış. Bir başka deyişle, bunu duyumsamış. Görüşmede, “*Belki yapılan, ayrımcılık anlamında yapılmamıştır ama ben ayrımcılık gibi duyumsadım*” demiştir. Resmiye Hasanova, bu türden bir deneyim yaşamamış. Esmeray İbrahimova ise şu açıklamayı getirmiştir: “*Girdiğim ortamlarda pek öyle bir şey yaşamadım. Belki çok fazla yere girmedim ya da farklı insanlarla iletişim kurmadım ama gittiğim yerlerde de öyle bir sorun ile karşılaşmadım. Zaman zaman kendime soruyorum ‘acaba insanlar bizim yüzümüzden rahatsız oluyor mu, Türk olduğumuzdan dolayı bize farklı bakıyor mu diye.’ Zaman zaman da onların bazı tavırları benim hoşuma gitmiyor. Böyle zamanlarda kendime soruyorum ‘acaba özellikle bana yapılan bir şey mi diye.’”* Gülay Elmazova ve Öznur Tahir de yaşamayanlardan.

İkinci soruda, genel olarak Makedonya’da siyasi ve ekonomik durumun kötü olmasından dolayı, günümüzde ayrımcılığın yapıldığı açıklanabilmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar, büyük ve küçük şehirler arasındaki farkı; sosyal sınıf, eğitim durumu vs. gibi nedenlerle ortaya koymuşlardır. Buna karşılık kendilerinin ise duyumsamadıklarını ve bazıları da ayrımcılık ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Barkın Akan, soruya karşılık olarak Makedonlar ve Türklerin ilişkileri ve iletişimleri bağlamında bir yanıt vermiş ve “*Evet, Makedonya’da ayrımcılık var. Sosyal durum segmentlere ayrılmış fakat küçük şehirlerde bu daha az duyumsanır, büyük şehirlerde ayırım daha fazladır*” demiştir. Bülent Şabanov, Akan’ın tam tersi yönde düşünmekte ve ayrımcılık yapılmadığı kanısına varmaktadır. Şabanov, şöyle demiştir: “*Yok, o konuda sorun çıkmadı, bize karşı neden ayırım olacak ki, hiç bir zaman olmadı.*” Faton Çiçek ise, ayrımcılığın bazı yerlerde bazı konularda yaşandığını ve yaşanmakta olduğunu bildirmiştir. Çiçek, düşüncelerine örnek olarak şu açıklamayı getirmiştir: “*Bizim memleketimizde yani Makedonya’da siyaset biraz değişik oldu ve bizim toplumumuzda maddi, sosyal ya da eğitim durumları çok zor ve sorunlu. Son zamanlarda Türkçe eğitim güç götürülüyor çünkü çok az ve sadece ilkokullar ile liseler var. Üniversitelerde ise sadece Makedonca ve Arnavutça eğitim verilmektedir.*” Sunai Osmanov, daha geniş açıklayamayacağını ancak yaşamadığını belirtmiştir. Tunay İbrahimov da, böyle bir sorunla karşılaşmadığını şu ifadelerle ortaya koymuştur: “*Uzun zamandır burada yaşıyoruz. Burada doğduk, büyüdük ve öyle şeylerle kesinlikle karşılaşmadık. Belki bazı*

istisnalar olabilir ama genel olarak konuşunca öyle bir şey yaşamadığımı kesinlikle söyleyebilirim.”

Makedon kadınların yanıtlarına göre Makedonya’da, kötü ekonomik ve siyasi durumdan dolayı, genellikle küçük şehirlerden gelen insanlar ayrımcılık ile karşılaşılıyorlar. Aynı zamanda, yöneten siyasi partiye destek olmayan insanlara karşı da iş, sosyal yaşam vb. konularda sık sık ayrımcılık yapıldığı ortaya çıkmıştır. Ancak katılımcıların çoğu, kişisel olarak hiç ayrımcılık yaşamamışlar ama ülkede olduğunu kabul etmektedirler. Makedon erkeklerin çoğu Makedonya’da ayrımcılığın olmadığını ve kendilerinin hiçbir zaman yaşamadığını ifade etmişlerdir. Ancak bazıları çevrelerinde tanıdığı kişilerin ayrımcılık ile karşılaştığını kabul etmişlerdir. Diğer katılımcıların yanıtlarına göre, Makedonya’da en fazla siyasi durum nedeniyle ayrımcılık yapılmaktadır. Genel olarak herkes ayrımcılığın kötü olduğunu ve onaylamadığını söylemiştir.

3. Katılımcılara üçüncü olarak *“Hayatınızda, yeni arkadaşlar, yalnız yaşamak, iş değişikliği ve yurt dışına çıkmak vs. gibi daha önce hiç yapmadığınız şeyleri yapmaya ya da kısacası köklü bir değişiklik yapmaya kolaylıkla karar verebilir misiniz?”* sorusu sorulmuştur. Kadın katılımcılar genellikle evet yanıtını vermişlerdir. Kadınlar cesaretli bir karaktere sahip çıkmışlar ve hemen öyle bir kararın verebileceklerini ifade etmişlerdir. Bunun için en önemli neden olarak ise kendilerine ve ailelere daha iyi bir yaşam sunmak istediklerini göstermişlerdir. Sadece bir kadın öyle bir kararı kolaylıkla veremeyeceğini açıklanmıştır. Türk erkek katılımcılar, kadınlara oranla daha az cesaretli yanıtlar vermişlerdir. Çoğunluk, o kadar köklü bir değişiklik yapmaya korkuyor, artık, yaşlı duyumsuyor ya da o kadar büyük bir risk alamıyor. Bazı değişiklikler yapmak için maddi olanakların yeterli olmadığını da açıklamışlardır. Öte yandan bir katılımcı, onun yaşam tarzı ve karakterinden dolayı, öyle bir değişiklik yapma ve karar verme konusunda rahat duyumsamadığını ifade etmiştir.

Makedon kadınların çoğu, cesaret göstererek köklü bir değişiklik yapmaktan korkmadığını söylemişlerdir. Ancak evli ve biraz daha yaşlı katılımcıların yanıtlarında, korku duyumsadıkları ve sadece ailelerine daha iyi yaşam sağlayabilmek için öyle bir şey yapılabilecekleri sonucu çıkmıştır. Erkekler bu konular karşısında biraz daha kapalı ve sınırlı durmuşlardır. Onlara göre, yeni arkadaşlar sorun olmayabilir ama yurt dışına çıkmak gibi bir risk almaya hazır değildirler. Ayrıca bazıları böyle bir şeye gerek duymadığını ya da öyle bir karakter sahibi olmadığını söylemiştir. Evli olmayan katılımcılar her türlü değişiklik yapmaya hazır duyumsadığını ancak yurt dışı gibi daha büyük değişiklik yapmak için önceden biraz daha düşünmek gerektiğini açıklamıştır.

4. Dördüncü soru *“Sizin için, kendi düşünceleriniz mi yoksa bulunduğunuz ortamın ve ailenizin düşünceleri mi daha önemlidir? Ayrıca düşüncelerinizi açıklamakta özgür duyumsuyor musunuz?”* şeklindedir. Yanıtlar, katılımcıların hem kendi düşüncelerinin hem de ailelerinin düşüncelerinin önemli olduğu yönündedir. Makedonya’da yaşayan Türk kadınlar kendi düşüncelerini açıklamakta tümüyle özgür duyumsadıklarını ifade etmişlerdir. Herkes, ailesinin düşüncelerinin önemli olduğunu ve her zaman saygı gösterdiğini kabul etmiş ama son olarak kendi düşüncelerine daha çok önem verdiğini belirtmiştir. Türk erkekler, ailelerin düşünceleriyle kadınlardan daha fazla ilgilenmektedir. Erkeklerin çoğu hem kendilerinin hem de ailelerinin düşüncelerinin önemli olduğunu ve birlikte karar verdiklerini açıklamışlardır. Ancak bazı yanıtlarda yalnızca kendi düşüncelerinin önemli olduğu belirtilmiştir. İfade özgürlüğü konusunda, herkes kendini özgür duyumsadığını söylemiştir.

Makedon kadınların yanıtlarında onların ifade özgürlüğü ve kendi düşüncelerinin daha önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, ailelerin düşüncelerinin her zaman göz önüne alındığı ve saygı gösterildiği açıklanmıştır. Makedon erkekler, ifade özgürlüğü konusunda önemli bir noktayı vurgulamışlardır. Kişisel olarak ve aile içinde erkeklerin çoğu, düşüncelerini açıklamakta özgür duyumsadıklarını, ancak toplum içinde siyasi durumdan dolayı o kadar rahat olmadıklarını açıklamışlardır. Kimin düşüncelerinin daha önemli olduğu sorusunda, genel olarak hem kendi düşünceleri hem de ailelerinin düşüncelerine saygı gösterildiği ortaya çıkmıştır.

5. Beşinci soru şu şekildedir: *“Kültürünüzde, erkekler mi yoksa kadınlar mı daha belirleyicidir? Sizce neden? (Örneğin, çocuk sayısı konusunda, ekonomik konuda kararlar vs.)”* Bu soruya ilginç ve önemli yanıtlar gelmiştir. Yanıtlarda daha çok erkeklerin belirleyici olduğu sonucunun çıktığını söylemek mümkündür. Ama diğer seçenekler de anımsatılmıştır. Türk kadınların yanıtlarına göre, genel olarak Türk kültüründe, erkekler daha belirleyici ve baskılayıcıdır. Ancak, bu durumun günümüzde azalmaya başladığı ve artık, ailedeki her kararı birlikte aldıkları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların ailedeki durumu ise her konuda tartışıp, herkese eşit konuşma hakkı vererek, birlikte anlaşma yapıldığı yönündedir. Erkeklerin yanıtlarında, önemli karar alma konusunda Türk kültüründe erkeğin daha belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır ama erkek katılımcılardan Barkın Akan ailelerinde eşit kararlar alındığını, demokratik kararlar verildiğini, konuşarak anlaşarak kararlar aldıklarını anlatmıştır.

Makedon kadınlar bakımından bu soruda, genellikle modern ailelerde artık hem kadınların hem de erkeklerin her bir kararı birlikte almaya çalıştığı ortaya çıkmıştır. Ancak kadın katılımcılar, bazı ailelerde erkeklerin sözünün daha fazla geçtiğini ayrıca bazı kadınların şiddete maruz kaldıklarını duyurmuştur. Makedon erkekler de bu konuda benzer bir düşünceye sahiptir. Onların söylediklerine göre, hâlâ erkeklerin daha belirleyici ve onların ailede daha yüksek bir konumda olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan biri, öyle olması gerektiğini de düşünmektedir. Ancak günümüzde ve aileler içinde artık, bu kuralın yavaş yavaş kaybolduğu ve kararların tüm aile üyeleriyle birlikte alındığı belirtilmiştir.

6. Altıncı soru, *“Size göre, ‘iyi’ ve ‘kötü’ nün ne olduğunun evrensel bir tanımı var mıdır yoksa duruma ve koşullara göre mi belirlenmektedir?”* şeklindedir. Bu sorunun yanıtı evrensellik tanımlaması etrafında dönmüştür. Katılımcıların yanıtlarına göre, “iyi” ve “kötü” nün ne olduğu duruma ve koşullara göre değişebilir, kişiye bağlıdır. Binnaz Tasev, soruya verdiği yanıtta şunları kaydetmiştir: *“Bence, ‘iyi’ nin ve ‘kötü’ nün tanımı evrensel olarak bulunmaktadır ama koşullara göre de bir anlamı var, ikisi birlikte geçerli olmaktadır. Koşullara göre değişir bu elbette ama yine de kişiye bağlı. Örneğin, birisi bana çok kötülük yaparsa ben onu çok tölere edebilirim ama artık edemeyecek bir duruma gelirim o zaman ne kadar iyiysem, o ölçüde kötüye de dönüşebilirim kişisel olarak.”* Resmiye Hasanova’ya göre, “iyi” ve “kötü” nün ne olduğunun evrensel bir tanım var. Örneğin, alkol içmek, kumar vs. “kötüdür”. Aşık olmak, eğitim, çocuk yetiştirmek, huzurlu yaşamak vs. de “iyi” dir. Ancak, duruma ve şartlara göre, bazen bir “kötülükten” “iyi” bir şey çıkabilir. Hasanova, bunun sadece kendi düşüncesi olduğunun, başka insanların işleri ve düşünceleriyle ilgilenmediğinin altını çizmiştir. Gülay Elmazova’ya göre de evrensel bir boyutu var ama arada istisnalar da olabilir. Elmazova, *“Ama sonuçta, herkesin kötü olarak tanıdığı şeyler kötüdür, hırsızlık bunlardan biridir ve bunlar değişmez”* demiştir. Öznür Tahir, “İyi” ve “kötü” nün koşullara göre değişeceğini düşünenlerden. Tahir şunları söylemiştir: *“Kötünün ya da iyiliğin neden yapıldığına bakmamız gerekir, derinlemesine incelememiz zorunludur.”*

Örneğin, bir çocuk neden kötülük yapmış soruşturmamız gerekir, belki baskı altında kalmış belki başka bir şey var arkada, iyilik yapıldığında neden yapmış ona da bakılması gerekir. Bu yüzden bence 'kötü' ya da 'iyi' koşullara ve duruma göre değişebilir." Esmeray İbraimova ise, iyi ve kötünün evrensel bir tanımı olmadığını, koşullara göre değişebileceğini bildirmiştir.

Türk erkekler genel olarak "iyi" ve "kötü"nün ne olduğunun evrensel tanımını kabul etmektedir. Onlara göre, herkesin "kötü" olarak tanımladığı şeyler, kendisi ve toplum için de kötüdür, iyiler de iyidir. Bir katılımcı iyi ve kötü şeylerin yere göre farklılıklar gösterdiğini açıklamıştır. Bir kişi "iyi" ve "kötü"nün ne olduğunun, duruma ve koşullara göre değişebileceğini belirtmiştir. Erkek katılımcılardan Barkın Akan, *"Yaşadığın yerlere göre 'iyi' ve 'kötü' farklılıklar gösterebilir fakat evrensel bir tanımı da var"* diyerek şunları anlatmıştır: *"İyilik, başkasına zarar vermeden bazı işleri yapabilmek ve onlara yardımcı olabilmek için yapılan şeylerdir. Kötülük ise başkasına zarar vererek yapılan şeylerdir, en ufak zarar yine kötülük anlamına geliyor."* Bülent Şabanov şunları söylemiştir: *"Kararı tekrar biz veriyoruz ama hem aileye hem topluma sahip çıkmamız lazım. Bazı şeyler, gece dışarıya çıkmak gibi ('Gecenin ağası yok, paşası yok' deyimi var) 'iyi olmadığı' söylenir ve gerçekten iyi değilse, kötüdür ve yapmamak gerekir."* Faton Çiçek de iyi ve kötünün koşullara göre değişebileceğini düşünenlerden. Sunai Osmanov da "kötü" ya da "iyi"nin sadece kendisi için değil, bütün toplum için "iyi" ya da "kötü" olacağına vurgu yapmıştır. Tunay İbraimov, Çiçek'in görüşlerini paylaşmıştır.

Makedon kadınlar bu konuda genel olarak "iyi" ve "kötü"nün evrensel tanımını desteklemiyorlar. Ancak katılımcılardan biri, "iyi" ve "kötü"nün evrensel olduğunu desteklemektedir. Erkekler altıncı soruya benzer yanıtlar vermişlerdir. Yalnızca tek bir kişi "iyi" ve "kötü"nün evrensel tanımını seçmiştir. Diğer katılımcılar ise "iyi" ve "kötü"nün her zaman görüldüğü gibi olmayabileceğine inanmaktadırlar.

7. Türk kadın katılımcılara yedinci olarak *"Gelenekler değişmez mi yoksa duruma göre mi adapte edilebilmektedir?"* sorusu sorulmuştur. Kadın katılımcıların yanıtlarında geleneklerin değişmeyeceği ancak zamana ve duruma göre uyum sağlandığı ortaya çıkmıştır. Erkeklerin yanıtlarında onların karmaşık bir düşünceye sahip oldukları görülebilmektedir. Bazılarına göre, gelenekler ve görenekler zamana ve duruma göre değişmektedir. Diğerlerine göre ise gelenek ve görenekler değişmez, yalnızca zamana göre uyumlandırılır.

Makedon kadın katılımcıların bazıları ve genellikle daha yaşlı olanlar, geleneklerin değişmediğini ancak kuşaktan kuşağa aktarıldığını ve zamanla küçük farklılıklar gösterdiğini ifade etmişlerdir. Diğer katılımcılar ise gelenek ve göreneklerin günümüzdeki hızlı yaşam ve teknolojik gelişme nedeniyle unutulmaya başlandığını açıklamışlardır. Erkekler de geleneklerin, zamana, duruma ve koşullara göre, teknolojik etkilerden dolayı değişebileceğine inanmaktadır.

8. Sekizinci soru şu şekilde kurulmuştur: *"Kendinizi mutlu bir insan olarak görünüyor musunuz? Seçmeniz gerekirse, kendi mutluluğunuz ya da ailenizin mutluluğu arasından hangisini seçersiniz? Lütfen açıklayınız?"* Katılımcılar genellikle mutlu oldukları yönünde yanıtlar vermişlerdir. *"Kendi mutluluğunuz ya da ailenizin mutluluğu arasından hangisini seçersiniz?"* sorusunda, neredeyse herkes, hem kendi hem de ailesinin mutluluğu seçmek istediğini belirtmiştir. Zor durumlarda yalnızca tek bir seçenek olursa, çoğunluk ailesini ya da çocukları seçeceğini açıklamıştır. Türk erkeklerin yanıtlarında, neredeyse kadınlarla aynı

sonuç ortaya çıkmıştır. Herkes kendini mutlu bir insan olarak görmekte ancak bazen, mutsuz anlar ya da ailedeki genel mutluluk durumundan dolayı o duygunun değişebileceğini açıklamıştır. Kendisinin ya da ailesinin mutluluğunu seçme konusunda, katılımcılar ikisini de seçmeyi istemektedir. Onların söylediklerine göre, yalnızca kendi mutluluğunu seçen birisi normal değildir ve kişisel mutluluk aile mutluluğuna bağlıdır.

Makedon kadın katılımcılar genellikle mutlu olduklarını açıklamışlardır. Ancak bazen mutsuz anlar da olabileceğini kabul ederken, mutluluğun farklı nedenlerle bağlı olduğunu belirtmişler. Makedonya'da Makedon erkeklerin mutlu duyumsadığı ortaya çıkmıştır.

9. Bu başlık altındaki son soru olan dokuzuncu soru, “*Size göre ve sizin için, boş zaman önemli mi (spor, arkadaşlarınızla oturmak, gezmek, eğlenmek vs.)?*” şeklindedir. Yanıtlar boş zamanın önemli olduğu yönünde çıkmıştır. Makedon katılımcılar bakımından da hem erkekler hem de kadınlar boş zamanın çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Hofstede'nin altı boyutuna göre, Makedon ve Türk kültürleri arasında genel bir karşılaştırma yapıldığında, aslında iki kültürün çok fazla farklı olmadığı görülmektedir. Makedonya'da yaşayan Türk aileler daha yüksek güç aralıklı olarak belirtilen bir toplum içinde yaşamakta, hiyerarşi hâlâ sürmektedir; buna karşın, insanlar ayrımcılık yaşamadığını belirtmektedirler. Bunun aksine, Makedonlar, daha düşük güç aralıklı olarak belirtilen ve daha az hiyerarşik organizasyon ile yönetilen bir toplumda siyasi, ekonomik ve diğer nedenlerden dolayı aslında daha fazla ayrımcılık ile karşılaşmaktadırlar. Ortak noktalardan biri ise düşük belirsizlikten kaçınma derecesidir. İki kültürün; değişikliklere, ortamlara ve meydan okumaya açık görüşlü oldukları ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra hem Türkler hem de Makedonlar, bireycilik özelliği göstermektedirler ve ifade özgürlüğünü tümüyle kullanabilmektedirler. Ancak Makedonlar, genel olarak ifade özgürlüğü konusunda daha istekli ve belirleyicidirler ve herhangi bir sınırlama ya da baskıya karşıdır. Ancak iki kültür için, ne kadar bireysel karaktere sahip olsa bile, ailelerinin düşünceleri ve destekleri çok önemli ve saygı gösterilen bir noktadır. Kendileri ve aileleri dışında, çevre ve ortamın dedikoduları ve düşüncelerinin hiç önemli olmadığını belirtmişlerdir. Makedon ve Türk kültüründe genel olarak, erkekler kadınlardan daha belirleyicidir ve hâlâ, geçmişten miras kalan hiyerarşi organizasyonundan dolayı, önemli kararlar erkek tarafından verilmektedir. Ancak, günümüzün modern ailelerinde artık, ortak bir tartışma ve anlaşma ile bir karar almaya geçilmektedir.

Bir başka ortak bir özellik, Makedon ve Türk kültüründe “uzun döneme” yönelmenin grup içinde gerçekleşmiş olmasıdır. Makedon ve Türkler bakış açılarına göre, “iyi” ve “kötü”nün ne olduğunun zamana ve duruma göre değişebileceğini kabul etmektedirler. Zamanın hem yaşam tarzı hem de gelenekleri değiştirebileceğine ve onların da buna göre uyumlandırılabilmesine inanmaktadırlar. Son ve çok önemli bir nokta olarak, Makedonya'da yaşayan anavatanlı Makedonlar ile etnik grup olarak Türkler, mutlu insanlar olarak kendilerini görmekte ve duyumsamaktadırlar.

Böylece Makedon ve Türk toplumlarının, ayrı ayrı Hofstede'nin kuramına göre kültürel boyutları belirlenmekte, bunlara göre incelenmekte ve sonunda karşılaştırılabilmektedir. Sonuçlara göre, Makedonya topraklarında Makedon ve Türk vatandaşlar, 500 yıldır birlikte yaşamakta, çok fazla kültürel ve sosyal alışkanlıklar ve özellikler paylaşılmaktadırlar. Altı boyuttan sadece birinde, “Güç aralığı” boyutunda sonuçlar, yaşam ve aile organizasyonu açısından çok az fark sunmuştur. Kalan beş boyutta Makedon ve Türk kültürleri, birbirlerine benzer ve yakın olarak çıkmıştır.

3.2. Türk ve Makedon Toplamları Açısından Kültürel Kimlik ve İki Toplum Arasındaki Kültürlerarası İletişime İlişkin Çözümleme ve Yorumlar

İki toplum arasındaki kültürlerarası iletişime yönelik çözümlemede de önce Türk katılımcıların görüşleri aktarılmıştır. Yine öncelikle kadın katılımcıların düşünceleri her iki toplum açısından önce sunulmuştur. Bunlardan sonra yorumlar yapılmıştır.

1. Türk katılımcılara ilk olarak “*Size göre ve sizin için memleketiniz Türkiye mi yoksa Makedonya mı? Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen yanıtlardan özetle şu bilgiler aktarılabilir: Türk kadın katılımcılar için, anavatan Türkiye’dir ama onların memleketi Makedonya’dır. Türk olduğu, Türkçe konuştuğu ve Türkiye’de çok akraba ve arkadaşları olduğu için Türkiye’yi çok sevdiğini ve orasını anavatan olarak gördüklerini açıklamışlardır. Diğer tarafta, Makedonya’da doğduğu ve büyüdüğü, bütün yaşamını burada geçirdiği için memleket olarak Makedonya’yı algıladığını ifade eden de olmuştur. Herkes iki ülkeye de iyi duygu, saygı ve sevgi duyumsamaktadır. Erkekler de kadınlar gibi memleketlerinin Makedonya olduğunu belirtmişlerdir. Makedonya’da doğduğu ve yetiştiği için, ona memleket olarak bakmaktadırlar. Ancak Türk olmasından dolayı, Türkiye’yi sevdiğini ve onu anavatan olarak duyumsadığını söylemektedirler. Katılımcılarından biri, Türkiye’de doğduğu için memleket olarak Türkiye’yi görmektedir.

Makedon grup için sorulan ilk soru, “*Size göre, Makedonya’da Makedon olmanın (çoğunluk olarak) iyi ya da kötü tarafları nelerdir? Avantaj ya da dezavantajları var mıdır?*” şeklindedir. Makedon kadın katılımcıların yanıtlarına bakıldığında Makedonların, çoğunluk olarak hiç avantajlı bir durumda olmadığı ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle Makedonya’da herkes aynı ve eşit haklara sahiptir ve azınlıklar, Makedonlar ile aynı sosyal ve yasal seviyededir. Makedon erkekleri karışık düşünceler sunmuştur. Bazıları, Makedon olduğu için gurur duyuyor ve biraz daha avantajlı olarak duyumsuyorlar. Diğerleri, siyasi ve ekonomik durumundan dolayı ülkenin şimdilik kötü olduğunu belirtip gelecekte iyileşeceğine inanıyorlar.

2. Bu kategorideki ikinci soru, “*Kendinizi Türk olarak mı yoksa Makedon olarak mı görüyorsunuz? Lütfen açıklayınız?*” şeklindedir. Genel olarak, hem erkek hem de kadın katılımcıların çoğu, öncelikle kendini Türk olarak duyumsadığını ifade etmektedir.

Makedon katılımcılara yöneltilen ikinci soru şu şekildedir: “*Size göre, Makedonya’da yaşayan Türklere gerekli yasal haklar ve kültürel saygı sağlanmakta mıdır? Açıklayınız?*” Makedon kadınlar bu konuda benzer yanıtlar vermişlerdir ve Makedonya’da yaşayan Türklere karşı olumlu tepkiler olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre Türkler, Makedonlar ile aynı ve eşit resmi haklara sahipler ve onlara yeterli kültürel saygı gösterilmektedir. Erkekler de, kadınların söyledikleri gibi, Türklere Makedonya’da tümüyle yasal ve kültürel haklarının verildiğini açıklamışlardır. Yanıtlara göre, geçmişte Türklerin sosyal durumunun daha kötü olduğu vurgulanarak artık, günümüzde hem devlet hem de kişisel olarak onlara karşı gösterilen saygının büyük olduğu ortaya çıkmıştır.

3. Katılımcılara, üçüncü olarak “*Makedonya’da Türk olmak ne demektir? Türk olduğunuzu açıkça ve kolaylıkla söyleyebiliyor musunuz, kendi dilinizi (Türkçe) rahatlıkla konuşabiliyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya karşılık olarak katılımcılar Türkçeyi rahatlıkla konuşabildiklerini ve Türk olduklarını rahatlıkla söyleyebildiklerini söylemişlerdir. Ayrıca Makedonya’da onlar, herkes ile eşit haklara sahip olduklarını, her konusunda rahat duyumsadıklarını ve hiç ayrımcılık ile karşılaşmadıklarını açıklamışlardır. Genel olarak, Makedonya’da Türk olmak önceden biraz zordur ama günümüzde güzel bir deneyim olarak

algılanmaktadır. Erkek katılımcılar ise kadınların yanıtlarına destek olmuşlardır. Önceden geçmişte Türk okullar olmadığında durumun biraz kötü olduğunu anımsatıp artık, günümüzde iyileştiğini açıklamışlardır. Bazı katılımcılar, Makedonya'da hiç kimsenin Türk olmasından dolayı zorluklar ile karşılaşmadığını, her zaman ve her yerde Türkçe konuşabildiğini ve Türk olduğunu kolaylıkla söyleyebildiğini belirtmişlerdir.

Makedon katılımcılara yöneltilen üçüncü soru şu şekildedir: “*Size göre, Makedon ve Türkler arasında büyük kültürel farklılıklar var mıdır? Olduğunu düşünüyorsanız, bunlar nelerdir? Lütfen açıklayınız?*” Makedon katılımcıların yanıtlarına göre, hem kadınlar hem de erkeklerin çoğu, Makedon ve Türkler arasında büyük farklılıkların olmadığını belirtmişlerdir. Söylediklerine göre, Makedonlar ve Türkler 500 sene ortak bir tarih paylaşmışlardır. Günümüzde de yaşamı ve kültürleri paylaşarak yaşamaktadırlar. Ancak en büyük farklılık, dinden kaynaklanmaktadır.

4. Katılımcılara, dördüncü olarak sorulan soru şu şekildedir: “*Bugüne kadar, Makedonya’da, Türk olmanızdan dolayı size ya da tanıdığımız Türklere karşı ayrımcılık yapıldı mı? Yanıtınız evet ise örneklerle açıklayabilir misiniz?*” Genel olarak katılımcıların yanıtlarına göre, Makedonya’da önceden ayrımcılığın yapıldığı ancak artık, durumun daha iyi olduğu anlaşılmaktadır. Ne var ki bazı kadın katılımcılar, en az bir kere de olsa ayrımcılıkla karşılaştıklarını, kendileri karşılaşmasa bile tanıdıklarının karşılaştığını belirtmişlerdir. Ayrımcılık yapmak için en önemli konunun din olduğu ancak ayrımcılığın bu toplumun genel sorunu olmaktan çok, insanların karakter sorunu olduğu açıklanmıştır. Türk ve erkek katılımcıların aynı soruya verdiği yanıtlardan da önceden ayrımcılığın olduğu ama şimdi durumun daha iyi olduğu sonucunu çıkartmak mümkündür. Erkek katılımcıların hiçbiri kendileri bir deneyime sahip değildir bu konuda. Sokakta ya da medyadan duymuşlardır.

Makedon katılımcılara sorulan dördüncü soru “*Bugüne kadar, Makedonya’da, tanıdığımız Türklere karşı ayrımcılık yapıldı mı? Yanıtınız evet ise örneklerle açıklayabilir misiniz?*” şeklindedir. Makedon kadınların çoğu, Makedonya’da Türklere ya da başka etnisitelere karşı ayrımcılık yapılmadığını düşünmektedir. Tek bir kişi, Türklere karşı yapılan ayrımcılığa şahit olmuştur. Makedon erkekler de Makedonya’da Türklere karşı ayrımcılığın yapılmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca şimdiye kadar öyle bir şeye şahit olmadıklarını ya da duymadıklarını açıklamışlardır. Ancak tek bir kişi, ayrımcılığın olduğunu belirtmiştir.

5. Katılımcılara beşinci olarak “*Size göre, Makedonlar ve Makedon kültürü sizi Türk olarak ve kendi kültürünüzle kabul ediyor ve saygı gösteriyorlar mı? Makedonların kimlik, gelenek ve kültürünün baskısı altında hissediyor musunuz? Nasıl?*” şeklindeki soru sorulmuştur. Kadın katılımcılar, Türkçeyi rahat konuşabildiklerini, kendi kültür pratiklerini rahatlıkla gerçekleştirebildiklerini, yaşam tarzına saygı gösterildiğini ve kabul edildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca hiç bir zaman baskı altında duymasamadıklarını, Makedon geleneklerini uygulamaya zorlanmadıklarını ve tümüyle özgür olduklarını açıklamışlardır. Erkek katılımcılar; baskı olmadığını, resmi Türk bayramlarının kutlandığını, iki kültürün çok yakın olduğunu ve entegre olduğunu, yalnızca Makedonların Türk kültürüne değil, Türklerin de Makedon kültürüne saygı gösterdiğini açıklamışlardır.

Makedon katılımcılara beşinci olarak şu soru yöneltilmiştir: “*Makedonlar ve Türkleri iletişim açısından bir arada yaşatan şeyler nedir? (Yemek, müzik, dans, tarz, film, gelenekler vs.). Lütfen örneklerle açıklayınız?*” Makedon kadınların yanıtlarına göre, Türkler ve Makedonlar çok şeyler paylaşıyorlar ve yakındır. Öncelikle, en sık sözü edilen benzerlik

yemeklerdir. Erkekler de, Türkler ile pek çok şeyin paylaşıldığını kabul etmişlerdir. Yemekler, müzik ve dansların yanı sıra, başka önemli şey de dildir. Yanıtlara göre, Türkler ve Makedonlar çok şeyler paylaşıyorlar ve yakınlardır. Öncelikle, en sık sözü edilen benzerlik yemeklerdir. Snezana Mitrova, soruya karşılık şunları söylemiştir: *“Son yıllarda birçok ulusal televizyon kanalı düzenli olarak popüler Türk dizilerini yayınlıyor. Benim gördüğüm kadarıyla Makedon ve Türk kültürü arasında ciddi benzerlikler var. Bence en büyük benzerlik yemekler. İsim verecek olursak baklava, kebab, lahmacun gibi tümüyle aynı yemeklerimiz var.”* Stefaniya Tenekedzieva da popüler Türk dizilerinin yayınlanmasını örnek vermiştir. Yemekler gibi birçok ortak paydaya sahip olduklarını vurgulamıştır. Kahve içmek gibi benzer alışkanlıkları olduğuna değinmiştir. Bunlara ek olarak şeker gibi birbirlerinden ödünç alma örnekleri yaşanmaktadır. Ona göre, genel olarak kültürleri, gelenek ve görenekleri birbirine karışmış ve benzer durumda. Suzana Knezevic de baklava, kebab, sarma gibi benzer ulusal yemekleri, aynı folk müziğine sahip olmalarını örnek veriyordu. Makedon ulusal dansı “ora”nın Türklerinkine benzediğini belirtiyordu. Benzer kıyafetlerin olduğunu da Türk dizilerinden anlıyormuş. Kristina Kraljevska, bunlara ek olarak yaşam tarzını gösteriyordu. Makedonların, birçok şeyi Makedonya’daki televizyon kanallarında gösterilen Türk dizilerinden gördüklerini ve öğrendiklerini açıklıyordu. Vangelica Timcheva da, diğer katılımcıların söylediklerini özetliyordu sanki: *“Türkler ile pek çok şey paylaşıyoruz: Aynı ya da benzer yemekler, halk müziği, benzer kişilik özellikleri (cömertlik, konukseverlik vs.), Türk dizileri izliyoruz.”*

Erkekler de, Türkler ile pek çok şeyin paylaşıldığını kabul etmişlerdir. Yemekler, müzik ve dansların yanında, başka önemli şey de dildir. Yanıtlara göre, Makedonca dilinde çok fazla Türkçe sözcük bulunmaktadır. Diğer benzerlikler olarak yaşam tarzı, gelenekler, görenekler vs. açıklanmıştır. Blagoj Dzajkovski, Türkler ve Makedonlar arasında gelenek ve görenekler konusunda inanılmaz benzerlikler olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, en büyük benzerlik de müzik. Türklerin müzikleri, melodileri, dansları ve müzik ile ilgili diğer unsurları Makedonlara çok benzer ve yakın. Bir Türkçe şarkı duyduğunda kalbi anında tepki veriyormuş. Darko Janackov’a göre ise en büyük benzerlik yemekler. Stavre Stankovski de bu noktayı belirtmiştir. Ayrıca birçok Makedon sözcüğün kökünün Türkçeden geldiğini düşünüyor. Jovan Popov da bu noktaya parmak basıyordu. Ayrıca iki toplumun gelenek, görenekleri arasında da büyük benzerlikler olduğunu vurguluyordu. Zivko Tasev’in söyledikleri diğer katılımcıların söylediklerini özetler ya da tamamlar niteliktedir: *“Yemek konusunda, 500 senelik paylaşılan tarihimizden dolayı, Makedon geleneksel yemeklerinin aslında Türklerin olduğunu kabul ettik. Bunun yanında, Makedon resmi dilinde pek çok aktif kullanılan Türkçe sözcükler var. Makedon televizyon kanalları Türk dizilerini gösteriyor, benzer halk müziğimiz var ve Makedonlar, Türk müziği seviyorlar. Ayrıca, daha fazla benzerliğin, yaşam tarzımızda ve kültürel değerlerde olduğuna eminim.”*

6. Katılımcılara sorulan altıncı soru, *“Türk gelenekleri, Makedon geleneklerinden daha zayıf mıdır yoksa güçlü müdür? Açıklayınız?”* şeklindedir. Kadınlara göre, Türk gelenekleri Türk kültürünün biraz daha tutucu olmasından dolayı biraz daha güçlüdür ve Türkler onları daha fazla korumaya çalışmaktadır. Erkekler de benzer düşüncelere sahiptir. Ancak katılımcıların bazıları pek bilgili olmadığı için net bir yanıt verememişlerdir. Diğerleri ise Makedon gelenekler ile çok yakın olduğunu ve bazen birlikte yapıldığını açıklamıştır.

Makedon katılımcılara altıncı olarak sorulan soru *“Bugüne kadar sizin ya da tanıdığınız birilerinin Makedonya’da yaşayan Türkler ile kültürlerarası iletişim bağlamında sorunlarınız oldu mu? Neler ve hangi konularda olduğunu lütfen açıklayınız?”* şeklinde

olmuştur. Makedon kadınların yanıtlara göre, Makedonya'da yaşayan Türkler ve Makedonlar çok iyi anlaşmaktadırlar ve hiçbir sorunla karşılaşmamaktadırlar. Erkek katılımcılar da, Türkler ile kültürlerarası iletişim bağlamında hiç sorun çıkmadığını belirtmişlerdir.

7. Yedinci soru şu şekildedir: *“Makedonya’da, Türk gelenekleri kolaylıkla devam ettirilebilir mi? Açıklayınız?”* Hem kadınlar hem de erkekler bu soruya olumlu yanıt vermişlerdir. Bir başka deyişle, Makedonya’da kendi gelenekleri ve göreneklerini kolaylıkla, açıkça ve rahatlıkla sürdürebildiklerini, hiç bir sorun ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Türkler, Makedonların saygı gösterdiğini, aynı ve eşit haklara sahip olduklarını açıklamışlardır.

Makedon katılımcılara sorulan yedinci soruyla da Makedon geleneklerinin, Türk geleneklerinden daha zayıf mı yoksa güçlü mü? olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle soru şu şekilde hazırlanmıştır: *“Makedon gelenekleri, Türk geleneklerinden daha zayıf mıdır yoksa güçlü müdür? Açıklayınız?”* Yanıtlara göre, Makedon ve Türk kültürleri, uzun zamandır birlikte yaşanmasından dolayı birbirine girmiş ve yakınlaşmıştır. Kadın katılımcılar, iki kültürün geleneklerinin ve göreneklerinin güçlü olduğunu belirtmişlerdir. Makedon erkekler, kadınlar ile benzer düşüncelere sahiptirler. Onlara göre de, hem Türkler hem de Makedonlar kendi göreneklerini, geleneklerini ve kültürel değerlerini izlemektedirler.

8. Sekizinci soru şu şekildedir: *“Makedon kültüründen takip ettiğiniz bazı gelenekler ve edindiğiniz alışkanlığınız var mı? Örneklerle açıklayabilir misiniz?”* Kadın katılımcılar, izledikleri birkaç Makedon gelenek ve göreneklerini açıklamışlardır. Birlikte yaşadıkları için Makedonların yaptıklarını izlediklerini ve bazılarını da yaptıklarını söylemişlerdir. Noel, Paskalya ve Yeni Yıl gelenekleri, halk oyunları vs. gibi örnekleri göstermişlerdir. Kadın katılımcılar gibi erkekler de bazı Makedon geleneklerini izlediklerini kabul etmişlerdir. Birlikte yaşandığı ve kültürlerin yakın olmasından dolayı, bazı gelenekler ve alışkanlıkları izlemenin normal olduğunu belirtmişlerdir. Onlar da Paskalya, Noel, Hıdırellez vs. gibi örnekler vermişlerdir.

Sekizinci soru, *“Makedonya’da, Türk gelenekleri kolaylıkla devam ettirilebilir mi? Açıklayınız?”* şeklindedir. Makedon katılımcıların verdiği yanıtlara göre, Makedonya’da yaşayan Türkler, Türkçeyi rahatlıkla konuşabilmekte, kolaylıkla kendi gelenekleri ve göreneklerini sürdürebilmektedir. En önemlisi, Anayasa da bunları garanti etmiştir. Verilen yanıtlar şu yöndedir: Türk halkının gelenek ve göreneklerini istediği gibi yaşayabileceğini belirtilmektedir. Türkler, dillerini konuşabilir, kendi dillerinde eğitim alabilirler. Türkler çoğunlukla ticaretle ve ustalıkla uğraşıyorlar. Birbirlerine çok yakınlar. Bu nedenle onlar için kültürlerini ve geleneklerini sürdürmek kolay oluyor.

9. Katılımcılara yöneltilen dokuzuncu soru, *“Makedonlar ve Türkleri iletişim açısından bir arada yaşatan şeyler nedir? (yemek, müzik, dans, tarz, film, gelenekler vs.). Lütfen örneklerle açıklayınız?”* şeklindedir. Yanıtlara bakıldığında, Makedonların ve Türklerin aslında çok fazla şeyi paylaştığı ortaya çıkmaktadır. Yemek, müzik ve dans dışında, kültürler yakın olduğu için gelenekler ve görenekler de birbirine benzerdir. Ayrıca en önemlisi, birlikte yaşatan şeyler olarak yaşam, arkadaşlık ve dostluk gösterilmiştir. Erkekler de bu konuda kadınlara benzer düşünceler paylaşmışlardır. Yaşam tarzı ve düşünceler yakın olduğu için müzikler, danslar, yemeklerin de benzediğini söylemişlerdir. Sadece bir kişi

buna tümüyle katılmamıştır. Genel olarak en önemli paylaşılan şey olarak, erkekler arasında da arkadaşlık ve dostluk ortaya çıkmıştır.

Dokuzuncu soru, “*Size göre, Makedonlar ve Makedon kültürü Türkleri Türk olarak ve kendi kültürleriyle kabul ediyor ve saygı gösteriyorlar mı? Türkler, Makedonların kimlik, gelenek ve kültürünün baskısı altında hissediyorlar mı? Nasıl?*” şeklinde kurulmuştur. Makedon kadın katılımcılar, Türklerin her konuda rahat olduğunu, Makedonlardan herhangi bir baskı görmediğini ve tümüyle saygı gördüğünü düşünmektedirler. Ayrıca, Makedonların onları gerçekten sevdiğini ve aralarında hiç sorun olmadığı ifade edilmiştir. Erkek katılımcılar da benzer düşünceleri paylaşmışlardır. Makedonya’da, Türklere karşı hiç bir baskı uygulanmadığını, her konuda özgür ve rahat olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, Makedonların, azınlık gruplardan en fazla, Türkleri sevdiği açıklanmıştır. Erkek katılımcıların ortak düşüncesi, “Makedonların, Türklerin gelenek, görenek ve kültürlerini kabul ettiği ve saygı duyduğu” yönündedir. Tüm katılımcılar bu noktaya değinmiştir.

10. Katılımcılara son olarak “*Makedon ve Türkler örneğinde kültürlerarası evlilik konusunda ne düşünüyorsunuz? Açıklayınız?*” şeklinde bir soru sorulmuştur. Kadın katılımcılardan üç kişi, sevgi ve saygı varsa kabul edebileceğini ifade etmiş ancak farklı din/ırk olmasından dolayı, çocuklar olduğu zaman belli sorunlarla karşılaşılacağını düşünmektedirler. Onlara göre, ayrımcılık söz konusu değildir. Ancak aynı kültürü sahiplerse daha kolay olabilecektir. Türklerden iki kadın, kültürlerarası evlilikleri tümüyle desteklediğini, sevgi varsa sorun olmayacağını bildirmiştir. Kadınların sorun olabilir dediği noktaya erkekler de odaklanmışlardır. Buna göre, çocuklar olduğunda, farklı din ve kültüre sahip olduğundan bazı sorunlarla karşılaşabilecektir.

Makedon kadın katılımcılar kültürlerarası evlilik konusunda olumlu düşünceleri olduğunu ve desteklediklerini açıklamışlardır. Onlara göre, eğer iki kişi arasında aşk, saygı ve anlaşma varsa evlilik de söz konusu olabilir. Ancak eski kafalılık ve geleneksel aileler, toplumun baskısı, kültürlerarası farklılıklar vs. nedenlerden dolayı daha sonra sorunların olabileceğini düşünmektedirler. Bunun yanı sıra, günümüzde böyle evliliklerin artık daha sık olduğunu ve toplumun daha normal olarak baktığını söylemişlerdir. Erkek katılımcılar ise karma evlilikleri tümüyle desteklemektedirler.

Hofstede’nin altı boyutuna göre çıkan sonuçlarda, Makedonya topraklarında, Makedon ve Türk vatandaşların, 500 yıldır birlikte yaşadıkları, çok fazla kültürel ve sosyal alışkanlıklar ve özelliklerin paylaşıldığı ortaya çıkmıştır. Altı boyuttan sadece birinde, “Güç aralığı” boyutunda, sonuçlar yaşam ve aile organizasyonu açısından çok az fark sunmuştur. Türk kültürünün ve Türklerin biraz daha geleneksel ve statüye veya role dayalı saygının merkezî bir yere sahip olduğu bir yaşam tarzına sahip toplum olduğu anlaşılmaktadır. Ona göre, Makedonya’da yaşayan Türk aileler daha yüksek güç aralıklı olarak belirtilen bir toplum içinde yaşadığını, hiyerarşinin hâlâ sürdüğünü ama buna karşın, ayrımcılık yaşamadığını belirtmektedirler. Bunun aksine, Makedonya’da yaşayan ana vatani olan Makedonlar, daha düşük güç aralıklı olarak belirtilen ve daha az hiyerarşik organizasyon ile yönetilen bir toplumda siyasi, ekonomik ve diğer nedenlerden dolayı aslında daha fazla ayrımcılık ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Kalan beş boyutta, Makedon ve Türk kültürleri, birbirlerine benzer ve yakın olarak çıkmıştır. İki kültürün genel özelliklerinin benzer ve yakın olduklarını, kültürel kimlik incelemesinin sonuçları da onaylamaktadır. Yani, Makedonların ve Türklerin kimliğinin gelişimine göre, Makedonya’da iki kültürün aynı derecede güçlü ve belli bir kimliğe sahip oldukları, hiçbirinin azınlık ya da çoğunluk olarak kendini görmediği anlaşılmaktadır. Birlikte entegre olmaları ile kültürel kimlikleri de birbirine uyumlu

görülmektedir. Şimdiye kadar ulaşılan sonuçlar, Makedon ve Türkler arasında kültürlerarası iletişimin yönünü göstermektedir. Herhangi bir soru, sadece Hofstede'nin boyutları ya da kimliklerin gelişim aşamalarını işaret etmemektedir, aynı zamanda kültürlerarası iletişimi de şekillendirmektedir. Ayrıca Hofstede'nin boyutlarıyla, yalnızca kültürlerin genel karakteristikleri değil, kültürlerarası iletişim içerisinde önemli olan toplumsal algılar da belirtilmektedir. Bu algıların oluşturduğu anlamlar üzerinde doğrudan ve büyük bir etkiye sahip birkaç sosyo-kültürel öğeleri de ifade etmektedir: İnançlar, değerler, tutum sistemleri, dünya görüşleri ve sosyal örgütlenme (Neuliep, 2006: 21-23; Samovar ve Porter, 1985: 24-30; Samovar vd., 2012: 13-16). Yeniden sonuçlara bakıldığında, aslında en önemli konularda, aile organizasyonu ve yöntemi şeklinde, toplumdaki kadınların rolü, ifade özgürlüğü, dünya görüşü, bireycilik/çoğulculuk gibi konularda aynı algılara sahiplerdir. İnançlar konusunda, belki sadece dinsel farklılıklardan dolayı, genel algılarda Türkler daha sıkı ve geleneksel davranışlar ve bakış açıları sergilemektedirler. Ondan dolayı, değerler ve tutumlar daha merkezi ve sınırlı olabilmektedir. Bu sınırlama ve değerlendirme, ailedeki erkeklerin rolü ve ona karşı gösterilen saygı örneklerinde bulunabilmektedir. Tutumlar ise kültürlerarası evlilik konusunda olan soruda görülmektedir. Türkler, bu konuda karşıt düşüncelerini sunarak, bunların aslında kendi kültürlerinin içindeki inançlar ve değerler tarafından belirlendiği ortaya koymaktadır. Bu konuda, Makedonların tutumlarının daha rahat olduğu anlaşılmıştır. Dünya görüşüne göre, Makedon ve Türkler kültürel benzerlik göstermişlerdir, insanların evren, doğa ve benzeri felsefi kavramlara bakışlarının yakın olduğu ortaya çıkmıştır.

Sonuçta, hem Hofstede'nin boyutlarına hem de kültürel kimlik kuramına göre, Makedonya'da yaşayan Türkler ve Makedonlar arasındaki kültürlerarası iletişimin başarılı ve yüksek bir derecede olduğu anlaşılmaktadır. Hofstede'nin boyutlarıyla, kültürlerarası iletişiminin temelleri incelemiş ve kültürel kimlik kuramlarıyla da onlar kanıtlanmıştır. Kültürlerarası iletişim bağlamında Makedonya'nın, hem devlet hem de kişiler arası ilişkiler düzleminde, Makedonlara ve Türklere aynı, eşit bununla birlikte güzel ve rahat bir yaşam sağladığı saptaması yapılabilmektedir. Kültür olarak, hem Türkler hem de Makedonlar özgürdür, hem kendisine hem de diğerlerinin kültürlerine saygı göstermektedirler. Geçmişe göre, günümüzde kültürlerarası iletişim daha kaliteli ve verimlidir.

SONUÇ

Bu çalışmada, kültürlerarası iletişim konu edinilmiştir. Kültürlerarası iletişim, Makedonya'da yaşayan Türkler ile Makedonlar arasındaki iletişim, iki kültür arasında kimlik benzerlikleri ve farklılıkları, kültürel özellikler ve "alışveriş" bağlamında ele alınmıştır. Çalışmada derinlemesine görüşmelerle bilgi toplanmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerinde toplanan veriler, iki ayrı başlıkta incelenmiştir. Birincisinde, iki kültürün genel kültürel karakteristikleri belirlenmiştir. Kültürü düşünmeye başladığımızda insanların yaşayış biçimleriyle ilgileniriz, çünkü kültür yaşam biçimi ya da kalıbdır. İnsanlar kültürlerinin uygun gördüğü şekilde düşünür, duyumsar, inanır ve mücadele ederler (Samovar ve Porter, 1985: 19; 2012: 12). İkinci aşamada söz konusu karakteristikler, kültürel kimliklerin gelişim sürecinden geçirilerek kültürlerarası iletişime bağlanmıştır.

Çalışmanın yapısına göre, öncelikle hem Makedon hem de Türk kültürlerin karakteristikleri araştırılmıştır ve belirlenmiştir. Hofstede'nin "kültürel boyutlar" kuramı kullanılarak, bu özellikler sınıflandırılmıştır ve iki kültür arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkarılmıştır. Genel olarak, Makedon ve Türk kültürlerinin yakın ve benzer olduğu

saptanmıştır. Hofstede'nin altı boyutuna bakıldığında, sadece tek bir boyutta belli bir farklılık belirtilmiştir. "Güç aralığı" boyutunda ya da toplum ve aile organizasyonunda var olan eşitsizlik seviyesi, Türk ailelerde ve kültürel yaşamında daha yüksektir. Bir başka deyişle, Makedon kültüründe de hâlâ bazı ailelerde hiyerarşi, yüksek statülerde insanlara saygı gösterilmesi, astların ne yapmaları gerektiği konularında emir beklemesi vs. gibi özellikler görülmüş ancak Türk toplumuyla karşılaştırıldığında, oranının oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Türkler arasında yaşlılara ve erkeklere karşı gösterilen saygı daha yüksektir. Karar alınırken de aile içinde tartışma olabilir ama sonunda erkeğin sözü biraz daha ağırlıklıdır. Aynı zamanda, cinsiyetler arasında değerlerin dağılımında, iki kültürün de "Erkeksilik" özelliğinin "Kadınsılık" özelliğine baskın çıktığı anlaşılmıştır. Buna göre, iki toplumda da erkeklerin dediğinin geçerli olduğu gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Erkek ve kadın arasında büyük sosyal ve duygusal farklılıklar bulunmaktadır ve eşit olmadığı net olarak söylenebilmektedir. Bir toplumda insanların gruplara katılma derecesine bakıldığında, hem Türk hem de Makedon kültürü, bireycilik özelliği göstermektedir. İki toplumda da insanlar açısından düşünce ve davranış özgürlüğü vardır. Ancak, Makedonlar için, ifade özgürlüğü biraz daha önemlidir ve herhangi bir sınırlama ya da baskıya karşıdır. İki kültürde de, çevre ve ortamın dedikoduları ve düşüncelerinin hiç önemli olmadığı belirtilmiştir. Ancak, bireyler ne kadar bireysel olursa olsun, ailenin düşüncelerini en azından manevi destek olarak dinleme gereksinimi duymaktadırlar. Hayata karşı anlayışlar konusu, bir kültürün kendi üyelerinin yapısal olmayan durumlarda rahat ya da rahatsız duyumsamalarını ne derece programladığı, insanların şimdiki zamanda kaldığı, geçmiş zamanlara ya da geleceğe yönelik yönelmediği ve yaşamın tadını çıkarmak ve eğlenmekle ilgili temel ve doğal insani arzuların özgürce ya da kontrol altında karşılanıp karşılanmadığı da ele alınmıştır. Genel olarak hem Makedonlar hem de Türkler düşük belirsizlikten kaçınan toplumlar olarak kendini göstermiştir: Köklü değişiklik yapma konusunda kolay karar verebilmektedirler, denemeyene ve yeniliklere açık ve hoşgörülüdürler. İki toplum da "Uzun döneme" yönelme grubuna girmektedir. Buna göre, geleceğe yönelmiş olmaktadır, "iyi" ve "kötü"nin ne olduğu duruma göre değişebilmektedir ve geleneklerin zamanla uyumlandırıldığına inanmaktadırlar. Son ve çok önemli olarak, hem Türkler hem de Makedonlar kendilerini mutlu insanlar olarak görmektedirler. Ancak, onlara göre, mutluluk, zamana ve duruma göre değişebilen bir duygudur ve zaman zaman yanındaki insanların mutluluklarına bağlıdır. Kimin mutluluğu daha önemli olduğu konusuna gelince, Makedon ve Türk kültüründe, aile içindeki manevi durum hâlâ daha önemlidir. Ebeveynler, çocuklara bakarak kendileri de mutlu olmaktadır; o yüzden, ailenin mutluluğunu, her zaman kendisinden önce seçmektedir. Aslında, iki kültürün, düşkünlüğe odaklanan bir kültür olduğu ortaya çıkmaktadır. İnsanların çoğu kendilerini mutlu olarak görmektedirler; boş zaman etkinliklerini önemli olarak saymaktadırlar, yaşamın tadını çıkartmaktadırlar ve dolayısıyla eğlenmekle ilgili temel ve doğal insani arzuların görece özgürce karşılandığı bir toplum olarak tanımlanmaktadır.

Birinci aşamanın genel sonucu olarak, Makedon ve Türk kültürlerinin genel özelliklerinin yakın olduğu ortaya çıkmıştır. Bu toplumlar, sadece aynı topraklarda yaşamamaktadırlar, aynı ve benzer algıları, tutumları ve değerleri paylaşılmaktadırlar. İki de özgür duyumsamakta, özgürce davranmakta, yaşamı aynı şekilde algılamaktadır. Ancak farklı kültürlerle sahip olmalarından dolayı, farklılıklarla karşılaşmakta, bu da kültürlerarası iletişim sürecinin normal ve önemli bir aşamasıdır. Çünkü, farklılıklar olmazsa, bu, sadece tek bir kültürün olduğu anlamına gelmektedir.

Gerçekleştirilen çalışmanın ikinci aşamasında, kültürlerin genel özellikleri göz önüne alınarak, Makedonlar ve Makedonya Türklerinin kimlik özellikleri, aidiyet ve kabullenme duyguları, ortak veya ayrılan sembolleri, gelenekleri ve yaşam tarzları tanımlanmıştır. Kültürlerarası iletişim sürecinde, öncelikle kendi kültürel kimliğini bilmesi ve saygı göstermesi gerekmektedir. Bu amaçla, hem “azınlık kimliği” olarak Türkler hem de “çoğunluk kimliği” olarak Makedonların kültürel kimliği ve onun gelişim süreci incelenmiş ve belirlenmiştir.

Makedonya'da yaşayan Türkler, resmi olarak Arnavutlardan sonra ikinci en büyük azınlık ya da etnik grup olarak kabul edilmektedir. Günümüzde, Makedonya topraklarında yaşayan Türklerin oranı yaklaşık yüzde 3'tür. Onlar, Türkçe eğitim alabilmekte ve bazı Türk bayramları resmi olarak kabul edilmiştir. Ulaşılan sonuçlarda, günümüzde Makedonyalı Türklerin kazanılmış bir kültürel kimliğe sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yani, onlar, Türk olmasından, Türkçe konuşmasından ve Türkiye'de çok akrabası olmasından dolayı kendilerini öncelikle Türk olarak duyumsamaktadırlar ve Türkiye'yi anavatanı olarak görmektedirler. Ancak, Makedonya'da doğduğu, büyüdüğü ve yaşadığı için, memleketi olarak Makedonya'yı kabul etmektedirler ve kendilerini Makedonyalı Türk ya da Makedonya'da yaşayan Türkler olarak tanımlanmaktadırlar. Makedonya'da Türk olmak güzel ve kolay bir şey olarak algılanmaktadır. Kendilerini özgür olarak duyumsamakta, Türkçeyi rahatlıkla konuşabilmekte ve Türk olduklarını kolaylıkla ifade edebilmektedirler. Ayrıca, onlara karşı kötü bir şey yapılmadığını, kötü bir sözle karşılaşmadığını ve her şeyin normal olduğunu açıklamaktadırlar. Geçmiş zamanlarla karşılaştırıldığında, günümüzde Türklerin Makedonlarla sorunları olmadığını, kendi kültür pratiklerini rahatlıkla gerçekleştirebildiklerini, yaşam tarzlarına saygı gösterildiğini ve kabul edildiklerini belirtmektedirler. Ayrıca, hiçbir zaman ayrımcılık yaşamadıklarını ve baskı altında duyumsamadıklarını da vurgulamaktadırlar. Geleneksel ve kültürel bakış açısından, Türk gelenekleri, Türk kültürünün biraz daha tutucu olmasından dolayı daha güçlüdür ve Türkler onları daha fazla korumaya çalışmaktadır. Bunun yanında, Makedonya'da onları kolaylıkla, açıkça ve rahatlıkla sürdürdüklerini, hiçbir sorunla karşılaşmadıklarını ve hiç kimsenin Makedon geleneklerini uygulamaya zorlamadığını belirtmektedirler. Kültürlerarası iletişim konusunda, Makedonlarla birlikte yaşanan ve paylaşılan şeyler olarak, yemekler, müzik ve halk oyunları, yaşam tarzı, davranışlar, gelenek ve görenek örnekleri açıklanmıştır. Ama, en önemlisi olarak dostluğun, arkadaşlığın ve yaşamın olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, Türk olarak onlar, bazı Makedonların geleneklerini ve yaptıklarını izlemekte ve yapmaktadırlar. Ancak, kültürlerarası iletişim konusunda en yüksek derecede olan karışık evlilikler konusunda, farklı kültürlere sahip olmasından dolayı, kendilerinin ve çocuklarının geleceği için tercih etmemektedirler.

Makedonlar, çoğunluk bir grup olarak, “çoğunluk” olmaktan yararlanmadıklarını ya da daha avantajlı bir durumda olmadıklarını düşünmektedirler. Makedonya'da herkes aynı ve eşit haklara sahiptir ve azınlıkların, Makedonlar ile aynı sosyal ve yasal hakları vardır. Bir başka deyişle, Makedonya'da çoğunluk grubuna ait olduklarının farkındadırlar ve onun ne olduğunu anlamaktadırlar ancak toplumda, azınlık gruplarla karşılaştırıldığında, daha avantajlı ya da egemen bir konumda olmadıklarını algılamaktadırlar. Üstelik, Türklerin, azınlık bir grup olmasına karşın, Makedonlardan daha güçlü ve belli bir kültürel kimliğe sahip olduklarını anlamak mümkündür. Ayrıca, sadece sosyal ve yasal haklar değil, Makedonlar ve Türkler arasında kültürel benzerliklerin olduğu düşünülmektedir. İki kültür yakın olduğu için, çok şey paylaşılmaktadır ve birlikte yaşamaktadırlar. Türklerde olduğu gibi, Makedonlar için de en büyük benzerlikler ve paylaşılan şeyler olarak yemekler, halk

oyunları, yaşam tarzı, davranışlar ve yaşamdır. Bundan dolayı, Türkler ile hiç bir sorun yaşamadıklarını, onlara karşı ayrımcılık yapılmadığını ve büyük saygı gösterdiklerini açıklamaktadırlar. Kültürlerarası evlilik konusunda ise, Makedonların düşünceleri daha açıktır. Onlara göre, iki kişi arasında sevgi ve saygı varsa, kültür önemli değildir. Üstelik, günümüzde Makedonya’da karışık evliliklerin normal olarak algılandığı belirtilmektedir.

İkinci aşamada ve kültürel kimliğin gelişim sürecine bakıldığında, hem Türklerin hem de Makedonların kendi kültürel kimliğini oluşturduğu ve sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Yani, Makedonların ve Türklerin kimliğinin gelişimine göre, Makedonya’da iki kültürün aynı derecede güçlü ve belli bir kimliğe sahip oldukları, hiçbirinin azınlık ya da çoğunluk olarak kendini görmediği anlaşılmaktadır. Birlikte entegre olmaları dolayısıyla kültürel kimlikleri de birbirine uyumlu görünmektedir. Her kültür kendi dilini konuşabilmekte, inançlarına göre rahat ve özgür davranabilmekte, kendi kültürel pratiklerini gerçekleştirebilmektedirler. Sadece kendi kültürünün değil, diğer kültürlerin önemli olduğunu da kabul etmektedirler.

İki kültüre birlikte bakıldığında, Makedon ve Türk kültürel kimliklerin çok benzer ve yakın olduğu ortaya çıkmaktadır, aralarında “kültürel alışveriş”in gerçekleştirildiği kolaylıkla söylenebilmektedir. İnsanlar yaşam tarzını, davranışlarını, yemeklerini, geleneklerini ve hatta yaşamlarını da paylaşmaktadırlar. Makedonya’da yaşayan hem Türklerin hem de Makedonların kültürel karakteristikleri ve kimlikleri bir araya getirildiğinde, bu iki kültür arasındaki iletişim güçlü görünmektedir. Hem Hofstede’nin boyutlarına hem de kültürel kimlik kuramına göre, Makedonya’da yaşayan Türkler ve Makedonlar arasındaki kültürlerarası iletişimin başarılı ve yüksek bir derecede olduğu anlaşılmaktadır. Makedonya, hem devlet hem de kişisel olarak, Makedonlara ve Türklere aynı ve eşit yaşam hakları sağlamaktadır; birlikte güzel ve rahat bir yaşam sürülmektedir. Kültür olarak, hem Türkler hem de Makedonlar özgürdür, hem kendisine hem de diğerlerinin kültürlerine saygı göstermektedirler. Geçmişe göre, günümüzde kültürlerarası iletişim daha kaliteli ve verimlidir.

Bu aşamada, bütün sonuçlar ortaya konulduğunda, bu çalışmanın temel amacının gerçekleştirildiği ve araştırma sorularına yanıt verildiği görülmektedir. Çalışmanın problemi olan “Makedonya’da yaşayan Makedonlar ve Türkler arasında ne tür bir kültürlerarası iletişim bulunmaktadır?” sorusu ayrıntılı bir şekilde açıklanmakta ve sunulmaktadır. Çalışmada, Makedonya’da yaşayan Türklerin kültürü tanıtılmakta ve Makedonlarla gerçekleştirilen kültürlerarası iletişimin seviyesi belirlenmektedir. Ayrıca, üzerinde durulan bütün sorunlar, olumlu veya olumsuz yanlar, avantaj veya dezavantajlar, kimlik yansımaları veya ayrımcılık sorunları yeni gelişmelere ya da insanların kültürlerarası iletişim üzerine çalışma amaçlarına zemin hazırlamaktadır. Diğer taraftan, Türkiye’ye, başka ülkelerde yaşayan Türklerin kültürel ve sosyal durumunu işaret edebilmekte, yabancı ülkelerin onları bir kültür olarak nasıl kabul ettiğini gösterebilmektedir. Makedonya topraklarında ise, genel araştırmaların en çok Arnavut etnisite grubu hakkında olmasına karşın, artık, yeni ve sadece Türklere odaklanan bir literatür platformu bulunmaktadır. Ayrıca, günümüzde toplumda bulunan ve yaşanan küçük sorunlara ve kültürel farklılıklara odaklanıp, daha iyi ve uyumlu bir ortam ve gelecek sağlamak için çalışılabilecektir.

Makedonya’da yaşayan Türkler ve Makedonlar arasında kültürlerarası iletişim konusunda yaptığımız çalışma, Makedonya topraklarında yaşayan etnik gruplardan sadece Türkleri araştırmaktadır ve Makedonlarla, çoğunluk grubu olarak, gerçekleştirilen iletişim kapsamaktadır. Diğer taraftan, araştırmada, Makedonlar ve Türklerden ilki çoğunluk diğeri azınlık grubu olarak odaklanmaktadır ve çoğunluk ve azınlık kimlik sahiplerinin arasında

iletişimi incelemektedir. Ancak, kültürlerarası iletişim çalışması temelde iki ya da daha fazla kültürlerdeki iletişim sorunlarını ortaya çıkarmayı amaç edinen bir çalışmadır. Tezde, Türkler ve Makedonlar arasındaki kültürlerarası iletişim sorunları çok belirgin değildir. Hatta, iki kültür arasında uyumun söz konusu olduğu bile söylenebilir. Bunun bir nedeni, Hofstede'nin kuramının temel alınarak inceleme yapılmış olması olabilir. Dolayısıyla, farklı kuramlar temel alınmış olsaydı farklı sonuçlar çıkabilirdi. Bundan dolayı, aynı çalışmanın farklı kuramlara dayanılarak da yapılması yararlı olabilmektedir. Öte yandan, Makedon ve Türk kültürleri arasında uyum bulunmasının bir nedeni de, Makedonya'ya özgü olabilir. Orada Makedonlar ve Türkler 500 yıllık bir geçmişe sahiptirler ve kaynaşmış durumdadır. Bir başka neden ise, Makedonya'da yaşayan Arnavutlara karşı iki kültürün yakınlaşmış olmasıdır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, elde edilen sonuçların genelleme özelliği bulunmamaktadır ve katılımcılarla sınırlıdır.

Makedonya'da, Türkler dışında, başka etnik gruplar da yaşamaktadır ve onlar ile Türkler ya da Makedonlar ile onlar arasında gerçekleştirilen ilişki, kültürlerarası iletişim sürecinde önemli bir yer almaktadır. Bu nedenle, bu alanda gelecekte yapılacak çalışmalarda, özellikle Türklerle ve Balkan ulusları arasındaki kültürlerarası iletişime bakılabilir. Daha kapsamlı bir yansıma için, Makedonya'da yaşayan Makedonlar ile başka etnik gruplar ya da Türkler ile diğer azınlıklar arasındaki iletişimin incelemesi yararlı olacaktır. En büyük etnik grup olan Arnavutlar, Makedonya nüfusunun yüzde 30-40'ını oluşturmaktadır. Makedonya'nın kültürel yaşamında ve kültürlerarası iletişim durumunda Arnavutlar önemli rol oynamaktadır. O yüzden, Makedonlarla Arnavutlar, Arnavutlar ile Türkler ve üçü bir arada bir başka deyişle Makedonlar, Arnavutlar ve Türkler arasında kültürlerarası iletişimin araştırılması önemlidir ve verimli olabilecektir. Bunun yanında, Türkiye'de yaşayan çok sayıda etnik grup da vardır ve onlardan birisi de Makedonlardır. Günümüzde Türkiye topraklarında, Osmanlı zamanlarından kalan ya da Balkan savaşlarından sonra göç eden Makedonlar yaşamakta ve çalışmaktadır. Ayrıca, her sene Türkiye'ye gelen öğrenci, araştırmacı ve evlenen çiftlerin sayısı da artmaktadır. Bu yüzden, Türkiye'nin kültürlerarası iletişim odak noktasından, Türkiye'de yaşayan Makedonlar ve Türkler arasındaki iletişim, kültürel kimlik sorunu ve kültürlerarası "alışverişin" incelenmesi yararlı olacaktır. Böylelikle, hem Makedonya hem de Türk tarafından kültürlerarası iletişimin durumu araştırılarak ve karşılaştırılarak, daha kaliteli ve gerçek bir bilim platformu sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- BERGIEL, Erich B., BERGIEL, Blaise J. ve UPSON, John W. (2012). Revisiting Hofstede's Dimensions: Examining the Cultural Convergence of the United States and Japan. *American Journal of Management*. 12 (1), 69-79.
- HOFSTEDE, Geert (2011). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*. CA: Sage Publications.
- HOFSTEDE, Geert (2012). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2 (1). <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/8/> (Erişim tarihi: 01.12.2016).
- HOFSTEDE, Geert (1998). *Masculinity and Femininity: The Taboo Dimension of National Culture*. CA: Sage Publications.

- JANDT, Fred E. (2007). *An Introduction to Intercultural Communication: Identities in a Global Community*. CA: Sage Publications.
- JENSEN, Iben (2003). The Practice of Intercultural Communication. *Journal of Intercultural Communication*. (6), 1-17.
- LUSTIG, Myron W. ve KOESTER, Jolene (2006a). *Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures*. Boston: Pearson.
- MARTIN, Judith ve NAKAYAMA, Thomas (2008). *Experiencing Intercultural Communication: An Introduction*. New York: McGraw-Hill.
- MARTIN, Judith ve NAKAYAMA, Thomas (2010). *Intercultural Communication in Contexts*. New York: McGraw-Hill.
- NEULIEP, James W. (2006). *Intercultural Communication: A Contextual Approach*. CA: Sage Publications.
- SAMOVAR, Larry A. ve PORTER, Richard E. (1985). *Intercultural Communication: A Reader*. California: Wadsworth Pub. Co.
- SAMOVAR, Larry A., PORTER, Richard E. ve MCDANIEL, Edwin R. (2012). *Intercultural Communication: A Reader*. (13 baskı). Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- SUE, Derald W. ve SUE, David (2008). *Counseling The Culturally Diverse: Theory and Practice*. (5 baskı). New Jersey: John Wiley & Sons.